

J. A N D R E A E S E R R A I

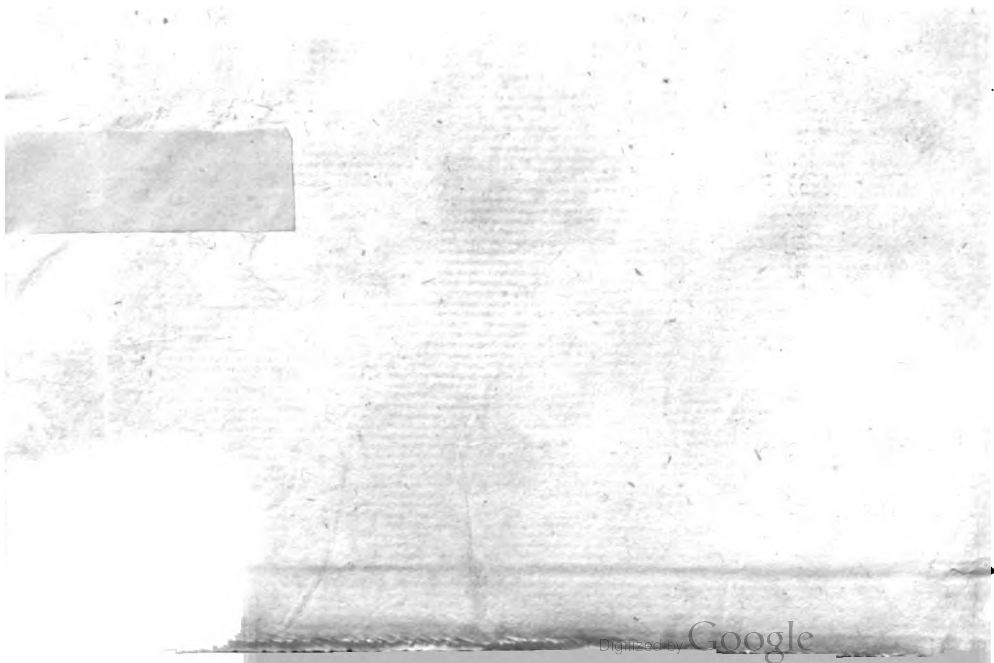
A P O L O G E T I C U S

N E A P O L I M D C C L X X I .

Ex T Y P O G R A P H I A R A Y M U N D I A N A

P U B L I C A A U C T O R I T A T E .

J. A N D R E A E S E R R A I

A P O L O G E T I C U S

A D

J O H A N N E M B O T T A R I U M

V I R U M A M P L I S S I M U M .

Isi ego recte scirem, Johannes Bottari Vir Amplissime, probi & pudentis hominis existimationem non ex san-
nionum, & calumniatorum obrecta-
tionibus, sed potius ex rectæ volun-
tatis conscientia, & ex virorum hone-
storum judicio pendere; esset profecto, quod
magnopere hoc tempore commoverer. Nam quam
prodiissent tandem postrema duo volumina, *de Eccla-
sia potestate acquirendi rerum dominium*, quæ nul-
lius ipsa præferunt auctoris nomen, vulgo autem
Thomæ Mamachio ex Dominicana Familia tribuun-
tur, legissemque in illis plurima illa probra & men-
dacia, quibus me aggressus est; sensi, fateor, prin-
cipio exacerbati animi nonnullos stimulos. Intellexi
enim vere dixisse quemdam, habere contumeliam
quemdam aculeum, quem pati pudentes, ac vi-
boni difficillime possunt. At quum querelas omnes illas

A 2

& cri-

& criminationes quam longissime a me abesse perspicere, palamque esset, per summam injuriam, hoc est, uno conviciandi studio scripta mea fuisse ab eo impetita; quid est, quod illius, aut cujusquam alterius verear reprehensiones? Etenim quis unquam, vel innocentissimus, a maledicorum sycophantiis tutum sese præstare potuit? An qui erga tot magnos Principes fuerit adeo contumeliosus, homuncio ego sperassem apud eum nomen meum fore sacrosanctum? Præsertim quum a me prius laceffit (quod vel tacitus ipse satis aperte declaravit ipsa scribendi ratione) simultatis suscipiendæ, ulciscendæque injuriæ habuisse causam arbitratus sit. Usque adeo ne igitur hominem ægre habuit, quod in clarorum Catechistarum Dialogis prævaricatorem eum appellavi, ut una ulciscendi, & obtrectandi libidine, pudoris, & æquitatis nulla habita ratione, putidissimis mendaciis mihi confiare vellet invidiam? Atqui facile demonstrabo, vel in eo ipso nullam a me in te, Mamachi, profectam injuriam. Nam quæ in mesanguiana causa de te narravi, ea tu adeo palam, atque omnibus inspectantibus Romæ egisti, ut, si omnes homines velint, obscura esse non possent. Nonne principio ad cælum usque extulisti Mesanguii catechesim? Nonne eam omnis claræ pietatis uberrimum æque, ac tutissimum fontem prædicasti; dignamque propterea esse, quæ a christianis omnibus in sinu gestaretur? Nonne deinde, postquam scilicet Clemens XIII Pontifex est creatus, protinus mutata velificatione, contra Mesanguium satis inimice & proterve decertasti? Nonne illius commentarios omnibus probris & maledictis lacerasti? Oblitus ne es, quæ tum fuerit in te amplissimorum præsertim virorum indignatio? Aude quidquam horum negare: universa, mihi crede, urbs in os tibi involabit. Atque eo maiore dignus animadversioe unus, quam quicquam alius (recte, an secus, nihil ad me) apud cordatos vi-

ROS

ros æque, atque apud sodales tuos habitus es; quod ceteri Theologi constanter secuti sunt, quod ex disciplinæ suæ decretis rectum atque æquum ipsis visum fuit. Erat enim contentio inter amplissimos Theologos. Vicere autem illi, quibus accessit iusta Pontificis Max. sententia & iussufragatio. Tua vero ratio, Mamachi, quam dissimilis? Quum vero illud etiam accesserit, Theologum thomistam thomistica doctrinæ propugnatori, integra re causaque, bellum tam nefarium inferre; id adeo indignum facinus visum fuit, ut cum alii omnes, tum maxime iidem collegæ tui nullo te odio non dignum putarent, nullis non onerarent maledictis. Hæc ego, quæ latere non poterant, & omnium sermone, ac scriptis etiam erant pervulgata, mesanguianæ causæ historiam narraturus, pro instituti mei ratione, tacitus præterire qui poteram? Quid igitur facerem? Rem ut levissime potui enarravi. Num potui parcius? Parcius dico? Tecum egisse puto non secus, ac si meus esses frater. An ob unam *prævaricatoris* voculam, quæ, ita me Deus amet, non mea, sed tuorum sodalium prorsus fuit, tantas turbas te agere? Nec modo acerbitate me infectari, sed calumniis etiam indignissimis onerare? Num illud saltem cogitasse, sin minus mihi, homini certe, dignitatique tuæ te parcere debuisse? Vide, quæso, ne in te prudentes non modo christianam caritatem, sed hominis etiam liberaliter educati officium desiderent. At sanctis Patribus adversarios suos acrioribus maledictis exulcerare licuit. Audio. Id enim a te pluribus verbis iactatum. Quasi vero unquam sancti Patres calumniis, & falsis criminibus in odium & invidiam quemquam vocaverint. Aut non sit ista in Græcorum levitate perversitas, qui maledictis infectantur eos, a quibus de veritate discediunt. Sed hoc totum agetur fortasse alio loco.

Nunc quod ad rem attinere puto, Bottari sapien-

tissime, quanquam ego non ignorem, obrectatorum maledicta non magni esse facienda, quæ potius optimus quisque contemnenda semper duxit; quia tamen Mamachius injuriosum me quodammodo effinxit in sanctissimam matrem Ecclesiam, quam, si quidem christiani videri, atque esse velimus, unice diligere ac revereri ex animo debemus; valde quidem verendum mihi est, ne dissoluto animo esse videar, qui hujusmodi criminationem quum videam, tacere, ac negligere possim. Quare hoc mihi omnes concessuros puto, ut me adversus calumniarum plenam accusationem defendam: maledictis fortasse maledicta rependendo? Minime id quidem. Esse namque considerari hominis semper existimavi, qua de re jure & argumentis decertari oporteret, contumeliis non contendere. Quod eo vel maxime in me ipso statuendum judico, qui Dei benignitate christianum me, & catholicæ Ecclesiæ alumnum & ministrum esse profiteor. Igitur etsi provocatus, non agam cum eo accusatorie. Iniquitatem ejus in me accusationis dumtaxat palam facere propositum est. Atque hoc etiam magis id necessarium arbitror, qui tibi gravissimo atque integerrimo viro satisfacere cupio, neque adhibere arbitrum & judicem, cui rationem doctrinæ, & totius facti mei probem. Etenim quum duodecim totos annos, hoc est, quousque Romæ fui, domum tuam ventitasset, tuæque singulari humanitate factum esset, ut a te potissimum meliora doctrinarum præcepta acciperem, summopere mihi cavendum est, ne tuæ ego alumnum sanctissimæ disciplinæ, Mamachii injuria, aliis parum probatæ doctrinæ vel minimam præbeam suspensionem.

Intelligo, doctissime Bottari, illud fuisse Mamachii institutum, ut universa, quæ hætenus edita sunt, scripta mea quacunque ratione carperet ac vexaret. Ita notandum suscepit librum de sacris Scripturis, item
Ad-

Adnotationes in Stephani Patritii Regii Consilarii Consultationes, & præterea libros tres, sive Dialogos de claris Catechistis. Miror sane Commentarium omisisse De vita, & scriptis J. Vincentii Gravinæ, Romæ typis vulgatum, in quo certe non defuissent, quæ censor diligentissimus reprehenderet. Sed maxime omnium petitiones omnes suas, tanquam venenata quædam tela, in Adnotationes ad Patritianas Consultationes contorsit. Plurima in illis esse contendit, quæ partim imperite sint scripta, partim falsa & mendita, partim etiam erga Ecclesiam injuriosa, atque adeo etiam hæresi proxima: nam hæretica omnino appellare non audet. Gravis nihilominus criminatio, si vere objiciuntur, vehementis accusatoris: sin falso, maledici conviciatoris. Sed quum accusationem omnem ex furiis percito ejus animo, ac injuriæ ulciscendæ nimia libidine, omnino proficisci perspicuum sit; facile quivis ea omnia turpissima esse mendacia, & commenta delirantis hominis, deprehendet. Neque hic commemorandum puto, quas mihi minus puras latinas dictiones, & alia ejus generis objecit. Tantum dico, esse nonneminem, qui existimet, hominem Chium, qui theologum sese vocaret, & res maximi momenti pertractare profiteretur, dum Orbilii personam induit, rem prorsus supervacaneam, vel potius ridiculam gessisse. Usque eo ne sibi obtrectandi materiam deesse putavit, ut ad istas etiam ineptias & quisquilias descenderet? Næ ille frustra erit, si me ad contentionem grammaticistarum vocare meditetur, quam aliis remittendam censeo: veniendumque rectius ad illam, ad quam me res ipsa deducit.

Tota igitur accusatio, quantum quidem ex incondita illa verborum coacervatione colligi potest, duas omnino habet præcipuas partes, ad quas cetera omnia referuntur. Dolet enim in altera, atque etiam

sam criminatur Mamachius, me in Adnotationibus divitias in sacro Ordine improbandas censuisse. In altera arguit, male opinasse, qui ibidem scripserim, nihil *tantopere* sanctos Patres in Monachis, quam manuum opus commendasse. Huc prorsus referri postulationes omnes suas opinor: inque duobus his capitibus nefaria crimina contineri insinuat, ut nullo me piaculo expiari posse arbitretur. Quin etiam quum rem omnem arbitrato suo enarrasset, incredibile dictu est, quam miris modis non modo sententias, sed singula pene verba traducat. Utriusque igitur accusationis iniquitatem demonstrare mea interesse. Neque id multis verbis faciendum reor: neque longa implicataque disputatione opus est. Satis enim fore arbitror, res paucas in medio ponere, quæ tantum ipsæ habent perspicuitatis, ut neque mea, quæ nulla est, neque cuiusquam alterius eloquentia requiratur. Idque multo luculentius ita esse deprehendetur, si pauca prius de genere toto, deque instituto meo, quod omnibus in scriptis meis, ac præsertim in Adnotationibus servavi, dicam. Ego, Bottari, sic a sapientibus viris accepi, divinum Præceptorem nostrum Christum Dominum, Deum ipsum, ac Deo Patre narum, pariterque ab eodem edoctos sanctissimos Apostolos, mortalibus, non eadem prorsus cunctis, sed pro hominum conditione, & ordinis diversitate, diversa quoque ipsis statuisse bene vivendi præcepta. Quod in ipsorum divinis scriptis plane cernimus: ex quibus apparet, pro personarum varietate, hoc alii facere licere, alii non licere. Itaque Christum, & Apostolos non ubique eadem ratione, sed varie, pro status varietate, intueri oportet: ac pro ea diversitate distinguenda omnino est ratio officiorum. Christus enim, & Apostoli fuere primo cives, & membra reipublicæ: atque ut cives iidem & ipsi in hominum societate existentes, civilium sicuti onerum,

ita

A P O L O G E T I C U S .

ita quoque facultatum, & aliorum fuere participes commodorum : singulaque civilia officia rite exequentes, homines eadem opera, & probos cives, & justos christianos exemplo suo efformare statuerunt. Deinde alia etiam ratione Christus, & Apostoli considerandi sunt, scilicet ut supremi Ecclesiae Pastores, ad christianos omnes salutaribus non modo exemplis virtutum, sed præceptionibus ad bene pieque vivendum instituendos præpositi. Quo nimirum nomine illis facultates, & idoneas opes possidere, ne dum fas, sed conveniens, ac necessarium fuit. Oportebat enim habere, unde seiplos, & ceteros sacros ministros, utpote divino ministerio penitus mancipatos, alerent, & infirmis etiam, aliisque egentibus opem præberent. Ita Christus, & Apostoli loculos habuisse narrantur, eaque omnia, quæ in IV Actorum capite leguntur. Ita D. Paulus (1) de Christianorum oblationibus alimenta percipiendi se habuisse potestatem, licet ea minime sit usus, scribit. Ita quoque eadem prorsus de causa Pastores Ecclesiae, liberalitate religiosissimorum Principum, divitiis auctos cernimus. Ac denique Christus cum Apostolis nobis sese exhibent ut magistri, & exempla evangelicæ perfectionis, nempe ut mundi contemptores, & humanarum illecebrarum, & vanitatum olores: exemplo suo docentes, quid facere eos oporteret, qui non modo communem cum ceteris justitiæ rationem sequi, sed insuper, quod ulterius ad præclaram quamdam, & summam virtutem pertineret, ultro complecti voluerint. Atque ad istud prorsus institutum referenda sunt documenta perfecti christiani, quæ passim in sacris Scripturis leguntur. Christus enim Rex pacificus, quique Apostolos suos pacis filios, non litigatores instituere voluit, omne ab eis re-

(1) 2. *Thessal.* 3. 9.

pellendum curavit iudicio certandi studium. Quo sane illud pertinet, quod apud Matthæum cap. V ipse ait: *Et qui vult tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, præbe ei & pallium.* Et apud Lucam cap. VI. *Ab eo qui aufert tibi vestimentum, & tunicam, noli prohibere: & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas.* Alibi autem rem totam his disertissimis verbis complexus est: *Si vis esse perfectus, vade, vende universa quæ habes, & da pauperibus.* Matth. cap. XIX. Qua plane sententia Christus non modo a se, quippe qui omnia quæcumque docuit, opera etiam, & reipsa effecit, sed a se quoque, quibus ea mandaverat, omnem removet rerum mundanarum dominium & proprietatem, atque unam illis commendavit terrenarum facultatum abdicationem. Propterea D. Petrus tum de se, tum de ceteris aliis collegis suis Apostolis ait: *Ecce nos reliquimus omnia.* Matth. cap. XIX. Atque idem fuit qui alibi inquit: *Argentum, & aurum non est mihi.* Actor. cap. III. Ut paucis rem omnem expediam, nulla res propemodum in sacris litteris testator esse videtur, quam ad eum perfectorum ordinem unam spectare divitiarum abdicationem. Quid igitur? Ut erant ipsi exempla perfectæ virtutis, nihil Christus, & Apostolis fas percipere de terrenis bonis? Nequaquam. Nam utcumque & in se ipsis effinxisse, & ceteris commendasse documenta evangelicæ perfectionis constat; nunquam tamen ab se, atque ab aliis abalienaverunt, quod homo, dum vitam vivit, naturali jure ad sui conservationem desumere potest. Id unum ex eo effici contendimus, tantum illis licuisse de terrenis rebus percipere, quantum, eodem Christo nusquam id vetante, ad vitam sustentandam sine deliciis satis esset: quodque dici poterit jus utendi: præterea nihil. Quod præclare significavit D. Paulus, quum inquit: *Habentes alimenta, & quibus*

regimus, his contenti sumus. I. Timoth. cap. VI. Hanc Christi in condenda Ecclesiaz arbitror fuisse formam & institutum.

Quid adversus hæc inquiet Mamachius? Excusat se licet, opinor nihil in iis quod jure reprehendat, reperiet: quippe ea omnia rite constituta esse, nemo, qui sapit, inficiabitur. Atqui eo delictu rerum, & personarum, quem modo dixi, constituto, facile inde omnia deducuntur, quæ non modo singulas contra me congestas criminationes diluent, sed ad universum Mamachii opus a fundamentis everendum satis erunt. Sed quum mei non sit instituti de genere toto mamachianæ disciplinæ disputare, in rebus tantum meis permanebo. Sed prius explicandum quod ex illo Christi instituto necessario sequitur. Quum igitur Christus Dominus duplicem omnino hominum ordinem constituerit, justorum alterum, alterum perfectorum; hominibus, pro cuiusque ordinis diversitate, diversa quoque; ut ante demonstravimus, officia, & præcepta attribuit. Universe quidem justitiæ præcepta ad omne prorsus hominum genus pertinebant, ac fundamentum humanæ societatis. Quare quum ab eo quidam rogasset, quidnam ei esset faciendum, ut eternam beatorum felicitatem adipisceretur, nihil aliud respondit, quam, *Serva mandata*, ea scilicet, quæ generalis justitiæ officia in Decalogo tradunt. At vero perfectorum ordini alia insuper addidit præcepta præstantissima cujusdam virtutis, nempe omnem rerum mundanarum abdicationem. *Si vis*, inquit, *esse perfectus, vende, vende universa quæ habes, & da pauperibus.* Complecti nimirum, necne, perfectorum vitæ genus, in hominum reliquit potestate: consilium tantum dedit. At qui semel propositum perfectionis suscipere, præsertim si sacramento ad id se obligaverunt, jam

jam non amplius illud erit consilium, sed præceptum: jam non arbitrario, sed necessario exequi perfectionis officia debent: jam qui opera perfectæ vitæ prætereunt, culpa quidem non carent. Quæ distincta officiorum genera quodammodo adumbrarunt etiam veteres Philosophi: ex quibus Stoici aliud esse καθήκον, hoc est, officium commune, sive medium; aliud κατόρθωμα, nempe officium perfectum esse tradiderunt. Hoc prorsus esse institutum Christianorum a majoribus illis nostris, & sanctissimis ducibus sapientientissime constitutum, ambigi certe non potest.

Quibus rebus expositis, jam ad querelas & criminationes Mamachii propius accedamus. Arguit nempe, perperam me improbasse divitias, atque adeo theologiæ imperitia in Manichæorum errorem prolapsam, qui divitias univærse, ut ex malo illo principio exorientes, damnarunt. Si in eo ullum crimen est, fateor me prorsus ignorare theologiam mamachianam: nam mamachianæ theologiæ proprium est, diversos hominum status & conditiones perperam permiscere, ac distinctos christianorum ordines, contra Christi institutionem, eodem loco, ac sine ullo discrimine accipere. Divitias ego, mi Mamachi, nunquam univærse improbavi. Didiceram enim jam pridem a sapientibus quibusdam viris, divitias commoda plurima asferre reipublicæ: nec sine facultatum ope stare posse imperium. Christum vero, qui reipublicæ statum non convellere, sed eo vel maxime stabilire professus est, nunquam ab hominum societate univærse abiudicasse divitias, nec in augendis opibus, utilitatibusque & sibi, & suis comparandis industriam improbasse, palam est. Traditum quoque acceperam a sapientissimo viro Clemente Alexandrino, divitias bene partas nihil quidquam habere vitii; obesse vero male partas, & earum inexplibilem cupiditatem.

Pal-

Pulchre ergo (inquit in Stromat. Lib. III) non prohibuit Dominus esse divitem, sed esse divitem injuste, & inextorabiliter. Eandemque sententiam pluribus ac disertissimis verbis declaravit in eo commentario, ubi apposite expendendum suscepit, quis dives salutem consequi possit (1). Constanterque suis in scriptis eo disciplinam omnem suam refert, divitias

(1) *Non ergo abjicienda pecunia est, quæ & in proximi cedat utilitatem: etenim xpmi possessio est, quod ejus ea indoles est, ut possideatur: xpmam quoque græce, quod utilia sunt, & humanis usibus a Deo accommodata. Porro divitiæ ac opes præsto sunt, subjacentque velut materia quadam & instrumentum, boni usus præstandi causa his, qui vim instrumenti sciant. Sic si ex artis rationibus utaris, artificiale est: si arte careas, imperitia tua laborem contrahit, quum sit ipsum ab omni immune culpa. Tales divitiæ quoque, sunt: instrumentum sunt. Potes illis uti justitia comite? Ad justitiam ministrae sunt. Utitur quis illis eo non comite? Ministrae rursus fiunt injustitiæ. Divitiis enim ex indole est ut inserviant, non ut præsent, aut imperent. Quum igitur opes ex se neque bonum, neque malum habeant, atque omni vacent crimine, haud ipsæ vituperanda sunt, sed quod suo arbitratu, & a se illis bene, aut malo uti potest; mens scilicet humana, ac judicii facultas, cui liberum sit, qua ratione uti velit ad usum concessis. Nemo igitur divitiarum & opes & non magis animi affectus ac perturbationes destruat, per quas non liceat uti facultatibus in bonum virtutis; quo nimirum bonus quis ac probus effectus, his quoque divitiis ac pecuniis probe eoque honesti ratione uti ille possit. Quod igitur cunctis opibus renuntiare jubemur, & ut quæ in censu sunt omnia vendamus, in hunc modum intelligendum est, ut de affectibus animi ac perturbationibus dictum accipiat, ut*

tias comparare nefas non esse, modo divites in augenda re, non avaritiæ prædam, sed instrumentum beneficiæ quarant. Cui addam testimonium D. Hieronymi, qui in epistola ad Salvinam sic scribit: *Nec diviti obsunt opes, si eis bene utatur: nec pauperem egestas commendabiliorem facit, si inter sordes & inopiam peccare non deserat.* Cujus rei illustria addit exempla. Ita divitias universe in republica possidere, non solum contra officium non est, sed nihil magis est secundum officium, quam præsto esse eas facultates, sine quibus reipublicæ incolumitas & salus existere non potest. Ac jure proinde damnandi Manichæi, si unquam de divitiis non recte sensere. A quibus igitur abhorrent divitiæ? Ab iis nimirum, qui, ut supra demonstratum a nobis est, uni ex duobus christianæ societatis ordini addicti, dum sanctioris, hoc est, perfectæ vitæ genus sequi volunt, rerum superfluarum abdicationem non verbo tenus, sed re ipsa profitentur. Huic, inquam, hominum generi divitiæ adeo vehementer adversari videntur, ut quid magis eorum vitæ instituto sit infestum, intelligi facile non possit. Abiectis enim terrenis facultatibus, in sancta debent paupertate vitam degere. Cujus præclaræ vivendi formæ imaginem convincere nobis licet in priscis illis Hierosolymæ christianis, qui ultro non modo facultates omnes suas, sed industriam quoque, & oneram suam bona fide & sine fraude in commune conferebant, ab Apostolis deinde accepturi quod ad vitam sustentandam satis esset. Nec partem duntaxat facultatum perfectos illos christianos, sed integras tradere, oportuit. Tradere, necne, liberum ipsis erat, sine religionis violatione. Qui vero susceperant perfectionis propositum, non aliqua, sed cunctæ res repudiandæ ipsis erant, ita eadem de re monente Hieronymo in epistola ad Julianum: *Vade, inquit, & vende non partem substantiæ,*

sed

sed universa, quæ possides. Propterea Ananias cum Saphira, quod Spiritui Sancto mentientes, partem pretii ex divendito agro sibi retinuerant, gravissimas suæ temeritatis dedere pœnas.

Horum profecto Christianorum vitæ genus, gravate licet id ferente Mamachio, ad imitandum sibi deinde proposuere Monachi. Propterea D. Hieronymus Paulino vitam monasticam complecti cupienti, hæc in sua ad ipsum epistola dedit præcepta: *Denique & tu, audita sententia Salvatoris, Si vis perfectus esse, vade, vende, omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni, sequere me; verba veritis in opera, & nudam crucem nudus sequens, expeditior & levior scandis scalam Jacob. Tunicam mutas cum animo: nec pleno marsupio, gloriosas sordes appetis; sed puris manibus, & candido pectore, pauperem te & spiritu, & meritis gloriaris. In eandemque sententiam scribit cum sæpe alias, tum in epistola ad Heliodorum de laudibus vitæ solitariæ (1). Veterumque Monachorum in-*

(1) *Si vis perfectus esse, vende omnia tua, & da pauperibus, & veni, sequere me. Tu autem perfectum te fore pollicitus es. Nam quum derelicta militiæ, te castrasti propter regnum calorum, quid aliud, quam perfectam secutus es vitam? Perfectus autem servus Christi nihil, præter Christum habet; aut, si quid, præter Christum habet, perfectus non est. Et si perfectus non est, quum se perfectum fore Deo pollicitus sit, ante Deum mentitus est. Os autem, quod mentitur, occidit animam. Igitur, ut concludam, si perfectus es, cur bona paterna desideras? Dominum sefellisti, si perfectus non es. Divinis Evangelium vocibus contonat: Non potestis duobus dominis servire. Et audet quisquam mendacem Christum facere, manumque, & Domino serviendo?, Ex hac sup-*
pa-

institutum postea sequi professi sunt quotquot religiosæ, nempe perfectæ vitæ rationem, votis nuncupatis, amplexi, Religiosi, & Regulares, sive Cœnobitæ appellantur. Nimirum Cœnobitas ad eum Christianorum ordinem omnino pertinere, perspicuum est, cui propositum est vitæ perfectionem ita profiteri, ut inde ad perfectam caritatem pervenire possit: quam perfectam caritatem, ut ait D. Thomas (1), si non teneat, ad eam certe viribus omnibus contendere debet. Atqui, ut idem monet Thomas (2), *Ad perfectionem acquirendam primum fundamentum est voluntaria paupertas*. Probe enim noverat sanctissimus Doctor, sublata rerum mundanarum abdicatione, interseptam prorsus esse omnem ad perfectionem caritatis viam. Nam perfectum fore nemo sperare potest, nisi qui noverit domitas habere cupiditates. Ad cupiditatem autem, nempe ad rerum noxiarum studium, magno incitamento sunt opes, quæ simul cum anxiiis infinitisque curis, homini invitamenta suggerunt omnium malorum: animusque de suo tranquillitatis statu deturbatus, haud ita facile pacis possessionem recuperabit, nisi seipsum quodammodo abalienans, voluntariæ paupertatis firmissimum prasidium sibi comparaverit. Quam perfectionis depravationum sapientissimi viri, idemque sanctissimi, ex opum abundantia maxime deduxerunt: statue-

putatione illa summa nascitur, Monachum perfectum in patria sua esse non posse: perfectum autem esse nolle, delinquere est.

(1) *Ipsa perfectio caritatis sit finis status Religiosi & ideo ille, qui statum Religionis assumit, non tenetur habere perfectam caritatem, sed tenetur ad hoc tendere, & operam dare, ut habeat caritatem perfectam.* 2. 2. q. 186. art. 2. in C.

(2) 2. 2. q. 86. art. 3.

tueruntque divitias in cœnobitico ordine esse velut quoddam pestiferum virus, quod universam monasticam virtutem lethalter corrumpit. Agedum, recita Alexandri III P. M. testimonium: *Recolentes qualiter* (1). Recita Arnoldi Abbatis Lubecensis:

B

Gre-

(1) *Recolentes qualiter hæc plantatio sancta, hæc vitis fructifera, hæc denique vinea Domini Sabaoth, sub primis Ordinis patribus pullulavit; & palmites longe lateque producens ad mortifera circumquaque venena pellenda protulit flores, & odores effudit; pervigili custodia custodiat eorum in omnibus inherere vestigiis, per quos, cooperante Domino in deserto hujus mundi flos hujusmodi plantatus est honestatis. Hi enim monastice frugalitatis contentissimi, optimum ponentes in paupertate principium, totius sufficientie asssecuti sunt complementum, Ecclesia cari, Episcopis, & Prelatis accepti, atque in conspectu Regum ac Principum fama, & merito gloriosi. Nunc autem, quod dolentes dicimus, etsi non ab omnibus, neque in omnibus, a plerisque tamen, & in pluribus ab illa sancta institutione dicitur declinatum in tantum, ut aliqui ex vobis prima institutionis oblii penitus, vel ignorantes contra Ordinis vestri Regulam, villas, molendina, Ecclesias, & altaria possident, fidelitates, & hominia suscipiunt, justitianos, & tributarios tenent, & omne studium adhibent, ut termini eorum dilatentur in terris, quorum conversatio debet esse in celis. Leditur hinc Ordo penitus, & vitia-tur (nec est mutatio dexteræ Excelsi) quoniam imo potius de dextera transeunt in sinistram; qui quum, relicto seculo, sub paupertatis habitu Deo militare decreverunt, in negotiis denuo secularibus implicantur. Inde est, quod vobis ab iis, qui foris sunt, contentiones, & litigia suscitantur; & Abbatibus in causis forensibus*

Crevit possessio (1). Recita Tritemii : *Posteaquam census Monachi* (2). Sed quid plura recitentur, quum huiusmodi querelarum plena sint sanctorum virorum volumina? Quorum ego sententiam verbis meis, ut potui, non obrectandi animo, sed, ut probum decet christianum, quodam purioris disciplinae studio, exprimere conatus sum. Num quod

bus occupatis, plurimum in commissis domibus, & tempor Ordinis, & dissolutio nascitur charitatis, maxime quia charitas in paupertate plus proficit, & cupiditatis designata consortium, nisi illa restinguatur, hæc tepescit. Ideo sanctum ac venerabile collegium vestrum precibus, & monitis, quibus possumus, exhortamur; quatenus domus illa, quæ a prima sui origine in Ordine ipso sunt fundata, constitutis & ordinatis terminis sint contentæ; nec velint inordinate ad ea manus extendere, quæ sine laboribus, & periculis multis, & demum sine criminibus, & magna confusione non poterunt retinere. Cap. 3. 2. de statu Monach.

(2) *Crevit possessio, & evanuit religio: siquidem ex temporalium abundantia, dum cœperunt carnaliter vivere, cœperunt etiam carnaliter sapere: resrixit caritas, subintravit mundialitas. In supplemento Hemoldi l. 3. cap. 3.*

(2) *Postquam census Monachi habere cœperunt, & reditus, pristina mox humilitatis studia desecerunt, crevitque paulatim cum divitiis rerum temporalium superbia. Quamdiu fuerunt pauperes Monachi, Deum in veritate coluerunt: postea vero quando divitiis abundare cœperunt, simplicitatem fugavit duplicitas. Integritas namque observantiæ regularis abundantiam peperit rerum temporalium: sed paulatim divitiæ Monachorum puritatem ordinis funditus extinxerunt. Homil. VII.*

quod ego enunciaui verbum, quod illorum sententia repugnaret? Profecto nullum invenies. Ac proinde affirmasse non injuria videor, divitiarum possessionem abhorrere, atque alienam esse ab ea virtutis perfectione, quam cœnobiticæ vitæ cultores profitentur, aut minimum ad eam debent contendere. Nec quidquam profecto erat, quod me insimulares, Mamachi, propterea quod scripserim, divitias esse scaturiginem corruptionis & depravationis: inque eo nugari etiam voluisti, at quam inscite! Hæc si tibi dicta mea reprehendere placet, Mamachi, reprehendas prius necesse est testimonia eorum summorum virorum, quorum auctoritate quidquid scripsi, non male firmasse mihi videor. At inquires, vera paupertas, nempe abdicatio rerum omnium, sociam habeat necesse est mendicitatem. Mendicitatem autem nusquam Christum præcepisse apparet: semperque ea rationibus bene constitutæ Reipublicæ contraria habita est. Addet etiam quispiam, sapientes quosdam Imperatores pronunciasse, mendicitatem in valentibus & otiosis rem esse minime tolerandam, & furti speciem habere (1). Sed quam ego intelligo paupertatem, ea omnino est, quam item requisivere sapientissimi viri. Religiosam paupertatem appellamus illam, quam servarunt veteres illi Monachi, sive Cœnobitæ, qui ut minimo contenti, tenui cultu vivebant. Quam rerum parsimoniam propriam omnino esse monasticæ professionis, affirmarunt sapientes viri: ut quæ ad vitæ frugalis usus opus essent, ii vel labore sibi compararent, aut etiam quandoque alicunde acciperent. Quidquid ultra victus cultusque frugalitatem esset, indignum prorsus instituto suo existimarunt. Quod itidem ad alios, qui postea prodire, Monachos pertinere, dubitari

B 2

non

(1) *Cod. de mend. val. & Auth. de questor.*

non potest. Quamquam enim Tridentinum Concilium in Sess. XXV, Cap. III, universe Cœnobitis fere omnibus bona etiam immobilia possidendi facultatem tradidit; nunquam tamen divitias ita eis attribuisse credendum est, unde cœnobiticæ institutionis ratio ullam contraheret labem. Etenim idem est Concilium, quod ibidem jam Cap. I præceperat, ut Regulares omnes ad suæ professionis Perfectionem vitam instituant & componant: illud enim statuitur veluti fundamentum & basis totius Regularis disciplinæ, quod ni exacte fuerit conservatum, totum corruat ædificium necesse est.

Atque hinc facile quis intelliget, nugatorium esse inventum, asserere, paupertatem Monachorum esse paupertatem spiritus, potius quam facultatum. Fieri ne potest, ut audeat quispiam, pauperem eum reputare, qui opibus supra quam satis est, abundet, modo spiritus præferat paupertatem? Non ita sane sentiebat Hieronymus, qui Paulinum in monastica vita instituens, inter alia illud præcipit, ut tunicam mutet cum animo, nec pleno marsupio, gloriosas appetat sordes; sed puris manibus, & candido pectore, *pauperem se & spiritu, & operibus gloriatur . . . nec simulare, vel ostentare jejunia, possessionum redditibus abundare, & vile jactare palliolum*. Quæ quidem paupertas spiritus universe ad justorum ordinem pertinere videtur: salva enim, integraque iustitia, licet christianis opes possidere, modo spiritum animumque divitiis non perinde mancipemus, ac si ad illas, tanquam ad summum bonorum, res omnes referamus. Quo pertinet illud: *Divitiæ si affluent, nolite cor apponere*. Eandemque sententiam scienter admodum persecutus est Clemens Alexandrinus in eo, quem supra indicavimus commentario. *Quod igitur, addit, cum cunctis opibus remungiari jubemur, & ut quæ in censu sunt, omnia*

APOLOGETICUS. 21

omnia vendamus, in hunc modum intelligendum, ne de affectibus animi ac perturbationibus dictum accipiat. Quæ quidem referuntur utique ad Monachos; sed Monachorum ea est conditio, ut præter paupertatem spiritus, paupertatem etiam corporis, hoc est, eam, quæ reipsa est rerum egestas & inopia profiteri debeant, sine qua perfecta virtus existere non potest. Nimirum religiosæ paupertatis ratio non in sola existit voti nuncupatione, aut inani opum abdicatione: sed ille demum vere pauper appellabitur, & erit, qui rebus ad vitæ usum necessariis parce utitur, supervacanea respuit, omnino vitam transigit in egestate. Nam, ut scribit D. Bonaventura in epist. 1 ad Provinciales, sædum est, profanumque, summæ paupertatis voluntariæ professorem se asserere, & rerum penuriam pati nolle. Sapienter sane, qui non ex eorum erat numero, qui leges captare, & calumniari didicerant; sed rectius vir sanctissimus qua mente quidque dicatur, attendebat; ac paupertatem non verbo tantum, sed re expendebat. Similique in fallacia illud est, quod subicit Mamachius, divitias Monasteriorum non a singulis contrectari, sed Præfecti potestati demandatas, pro cuiusque usu, sine legis de paupertate violatione, erogari. Atque, ut ut ægre tulisse videtur, illud certe non ausus est in dubium revocare, quod scripsi: An non quotidie videmus in unoquoque Monasterio, singulos, atque universos pro facultate aut parcius, aut sumptuosius victitare? Contendit tamen satis cautum esse, quum facultatum administratio penes singulos de Monasterio non sit, sed penes unos Præfectos. Idem erit, ac si diceret, pauperes reputandos Cœnobitas, modo pecuniam ne attingant. Nihil ergo pauperius Regibus, qui pecunias fere manibus suis non tractant, sed in erogandis sumptibus opera utuntur ministrorum. Non pudet in

ista tam frigida , tam jejuna calumnia delitescere , & praestigatorum prorsus arte illudere sanctissimis legibus , & circumvenire earum sententiam , modo verba servari videantur ? An non , ut verbis utar D. Augustini , *melius esset non vivere , quam vivere , & non reddere ?* Serm. 355. Aut nisi de se ipso prorsus locutum videri velit Plautinum illum Cur- lionem , dum act. IV , sc. II ait :

*Rogationes plurimas propter vos populus scrivit ,
Quas vos rogatas rumpitis : aliquam reperitis
rimam .*

*Quasi aquam ferventem frigidam esse ita vos pu-
tatis leges .*

Pergit nihilominus noster religiosæ paupertatis osor ; ac divitiarum patrociniū eo vehementius sustinere putat exemplo sanctorum Patrum , quales recenset Paulinum , Hilarium , Anastasium Pa- pam , Chrysostomum , Ambrosium , Basilium , Au- gustinum , aliosque ; quibus nihil impedimento fuisse affirmat , quo minus & divitias possiderent , & viri sanctissimi haberentur , & essent . Ita prorsus Mamachius : qui quum in scriptis suis non rerum ullum habere delectum , non personarum didicisset fa- cere discrimen ; nihil mirum si minus intelligat , quam frustra nobis opponantur ejusmodi nomina ; quamque nihil ad rem faciant . Paulinum , Hi- larium , ceterosque , quos enumerat , viros fuisse admodum locupletes , vel potius facultatum Ecclesiæ procurationem gessisse , scio , & cum rerum opulentia , vitæ quoque singularem sanctitatem conjunxisse , etiam scio . At eos , velit nolit , ut Ecclesiæ Pastores agnoscere debet , cujus summæ pietati nullam maculam divitiarum aspergere potuerunt : eoque nomine a christianis Principibus , aliisque piis hominibus in- gentes opes accepisse constat . Invitus sane in
hac

hac parte orationis moror: sic enim agi oportet cum mercenariis. Cum Christianis vero, qui se servos inutilis reputare debent, non est cur tantopere terrena commoda ingerantur, qui copiosiore in cælis mercedem repositam expectare debent. Verumtamen Pastores illi, quum omnem suam operam & cogitationes ad Ecclesiæ procuracionem contulissent, nihil ipsis suppetebat temporis, ut privatis suis rationibus consulerent: quibus idcirco opera emolumento erat, nec emolumentum sine multa impensa opera accipiebant. Aequum proinde, ac necessarium fuit facultates, neque eas parvas, habere, quibus & se sustentarent; & sacrorum ministris alimenta præberent; & egenis opem ferrent. At vero quam dissimilis ratio Cœnobitarum, quibus, perfectionis lege sibi indicta, quum omnem ab se abjecissent terrenarum rerum curam, parce agere vitam, ac duriter se habere propositum est? Quam disparem Monachorum, & Clericorum conditionem rectè intellexit Hieronymus, qui in sua de Monachi institutione epistola ad Paulinum sic ait: *Quod loquor, non de Episcopis, non de Presbyteris, non de Clericis loquor, quorum aliud officium est; sed de Monacho, quondam apud seculum nobili: qui idcirco pretium possessionum suarum ad pedes Apostolorum posuit, docens pecuniam esse calcandam, ut humili-zer & secreto victitans, semper contemnat, quod semel contempsit.* Et in epistola ad Heliodorum, *Sed alia, scribit, ut ante perstrinxi, Monachorum est causa, alia Clericorum. Clerici pascunt oves: ego pascor. Illi de altario vivunt: mihi, quasi infructuose arbori, securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. . . . Mihi ante Presbyterum sedere non licet: illi, si peccavero, licet me tradere satanæ in interitum carnis.* Inque eandem prorsus sententiam scribit D. Bernardus in Apologia ad Guillelmum Ab-

batem (1). Multoque perversius agit Mamachius, dum eodem etiam traducit exempla & facta temporalium Dominorum: nam illud contendere scriptis suis videtur, si Monachis divitiis frui non liceret, id ne seculi quidem divitiis licere; nempe igitur non esse indignum Cœnobitis æmulari fastum & magnificentiam locupletum, & Dynastarum. O rem indignam! Hoc enimvero vix credibile videtur, Mamachium voto paupertatis alligatum, tam audacter, ut levissime dicam, & propalam agere mammonæ patronum, ut ne mundanarum quidem pomparum eos expertes esse velit, quorum institutum est, superfluas res omnes ejurare, vitamque duriter, & in corporis animique perenni afflictatione agere. Ita ne vero? Ne ibi quidem discrimen admittere vult, ut sit nonnulla dissimilitudo inter profanorum, ac Cœnobarum institutum, ac distincta sint genera officiorum, & dispares rationes? Nam quanquam Christianos peræque omnes justos esse deceat; & nemini justitiæ, hoc est, Decalogi præceptis obtemperanti, salutis spes eripiatur; Cœnobitas autem præter communia justitiæ præcepta, præceptis insu-

(1) Illud autem interrogo Monachus Monachos, quod in gentibus gentilis arguebat: Dicite, ait ille, Pontifices, in sancto quid facit aurum? Ego autem dico: Dicite pauperes (non enim attendo versum, sed sensum) dicite, inquam, pauperes, si tamen pauperes, in sancto quid facit aurum? Et quidem alia causa est Episcoporum, alia Monachorum. Scimus namque, quod illi sapientibus & insipientibus debitores quum sint, carnalis populi devotionem, quia spiritalibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero qui jam de populo exivimus; qui mundi quæque pretiosa ac speciosa pro Christo reliquimus &c. cap. XII.

insuper perfectionis , quam votis nuncupatis propositam habent , parere debere , quis ausit dubitare ? Itaque sicuti a justitia minime abhorret possessio divitiarum , ita eadem cum cultoribus perfectæ virtutis immane gerunt bellum . Ita fit , ut nemo non videat , qua ratione divitiæ iusto non noceant , noceant perfecto , atque adeo eum in exitium trahant . Unos igitur Cœnobitas a divitiarum possessione excludendos ; præterea Christianorum neminem ? Captiosa quidem interrogatio : sed facilis ex hæcenus dictis est responsio . Opes profecto a Christianorum instituto universe ablegandæ non sunt , quibus rite frui , Christum nusquam prohibuisse legimus . Iisdem vero , ipsius Præceptoris mandato , carere debent , quot perfecti esse voluerint . Ita quicumque Christum Dominum , & Apostolos ut evangelicæ perfectionis exempla ad imitandum sibi proponunt , sive solemnî votorum emissionem id fiat , sive privato quodam consilio , illorum neminem ea lege perfectæ paupertatis fore solum arbitror , sive Cœnobita fuerit , sive Monachus , sive Clericus , sive Laicus sive Pastor , sive etiam Princeps , quatenus scilicet eorum muneris ratio illud fieri ab ipsis sinat . Christus , ut dictum supra a nobis est , institutum perfectionis non ut præceptum , sed ut consilium proposuit . Semel autem suscepto evangelicæ perfectionis consilio , is , cuiuscunque fuerit ordinis , omnes vitæ rationes ad illius præscriptum non consilio , sed lege exsequi oportet . Putas igitur , Bottari , serione agere Mamachium , an joculari potius , quàm ab Augustini aliorumque exemplo , ad Monachorum ordinem deducat argumentum ?

Sed nihilominus rursus in me irrumpit : me accusat . Ait me alio traduxisse locum D. Thomæ ex 2. 2. q. 84. a. 1 , contra quam eum sensisse appareat . Depravatam scilicet a me exclamat sententiam magni

De-

Doctōris. Proh hominū fidem! Fieri ne potest, ut nunquam a suo instituto discedat? Numquam sit sui similis, ut in singulis pene verbis velit cavillari? Quid ais, bone vir? Loqui inibi Thomam de cupiditate divitiarum, atque adeo cupiditatem, non divitias ipsas improbasse? Quidni? At vero ut confirmaret Thomas, cupiditatem divitiarum esse radicem omnium peccatorum, quo usus est argumento? Hoc nimirum: *Videmus enim, quod per divitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcumque peccatum, & exequendi desiderium cujuscunque peccati: eo quod ad habenda quacunque temporalia bona potest homo per pecuniam jvari, secundum quod dicitur Ecclesiastici X, 19. Pecunie obediunt omnia.* Quæro autem a te, Mamachi, si ita ego ex D. Thomæ sententia argumentum instituerem: Si per divitias homo acquirit facultatem perpetrandi quodcumque peccatum, & exequendi desiderium cujuscunque peccati; inde hoc necessario consequitur: Divitiæ igitur vitium continent; dic, amabo te, quid est, quod in eo jure me reprehendas? Nam si illud, hoc: verum autem illud, Thomæ si credimus: igitur & hoc verum esse fateare. Et tamen hac ego non utar defensione. Etenim, quod facile erat in illis Adnotationibus cognoscere, non ibi ego, sicut nec usquam alibi, de divitiis universe improbandis egi: sed res prorsus omnis eodem loco agebatur de Monachis, id est, perfectis, a quorum perfectione abhorrrere divitias affirmavi. Cur me igitur infirmulas? Thomæ quippe ego verba, sicut & illa Cassiani exscripsi, ut hanc meam confirmarem sententiam, quæ inibi sic legitur: *Amoventur nimirum a perfecti Christiani vita nimis divitiæ, quia veluti exitiales illecebre habentur ad omnes pravæ mortalium cupiditates, quibus cum quotquot Christi disciplinam sequuntur, vacare oppido debent, tum vel maxime Monachi, & Moniales.* Qua in sententia, clames tu li-
cer

cet ad ravina usque, nihil profecto reperies, quod jure reprehendas: sed si verum fatari volumus, casu cum Thomæ doctrina oppido consentaneam invenies. At enim inde sequi autumas, improbatis divitiis, actum esse de divitiis, deque ipsis Principibus: sic enim addis. Atque illud est, in quo teipsum vel imperitiæ arguis, vel fraudis, vel utriusque. Quis enim non videt, loqui me eo loco de Monialibus, ac Monachis, quorum ordini exitiales omnino esse nimiasopes, eorumque conditionem dissimilem prorsus esse sæculi divitiis, velis nolis, fatearis oportet? Sed novi tuum institutum. Novi tuam agendi, scribendique rationem. Modo aliquam criminandi adumbratam causam habere tibi videare, nihil vereris, quin calumniator manifestarius deprehensus, iniqui accusatoris nomen merearis.

Satis hæcenus demonstrasse arbitror, Bottari doctissime, quæ sit mea de divitiis, deque religiosa paupertate sententia: quam itidem in meis Adnotationibus luculenter exposueram, quæque uni temere insimulanti Mamachio probari non potuit. Quod minime mirum videri debet in eo, qui ea voluntate processit, ut læderet: proindeque non pronuntiati testimonii, sed lædendi tantum verba meditatus est. Etenim quis non intelliget, quam perverse, perque summam injuriam Mamachius mihi objecerit errores Manichæorum; perinde ac si ego divitias in viris religiosis minus probando, ad sectam Manichæorum, qui ab auro alieni videri volebant, ad hæserim? Probum sane, & pudicum castigatorem! Qui patidissimis suis diceriis nondum sentit, quam turpiter hominibus probis stomachum magis, quam risum moveat. Si Manichæus ego, quod divitias non univèrse, ut ipse falso opinatur, sed quantum ad institutum Monachorum attinet, damnavi; Manichæus pariter Alexander III. P. M. Manichæi

ce-

ceteri alii, quorum ego de divitiis Monachorum testimonio supra recitavi. Credo item officii tantum causa abstinuisse, ne disertis verbis (nam tacite non asum affirmare) ipsum Divinum Præceptorem in Manichæos annumeraret. Quum enim is quid de divitiis sentiret, plane declarasset, quum ait, non debere nos thesaurizare nobis thesauros in terra; & alibi, facilius esse camelum per acus foramen transire, quam divitem intrare in regnum celorum; his in verbis non erat difficile Mamachio nefarios errores Manichæorum invenire.

Quid si rectius, Mamachi, te ipsum turpiter in errorem maximum Manichæorum offendisse doceo? Quid? Num conturbo te? Ne temere hoc a me affirmari credas, Mamachi, quæso aures arrige. Opinor ipse minus gravate mihi concedas, neminem melius, quam D. Augustinum novisse, ac penitus perscrutatum esse singulos Manichæorum errores. Atqui is in libro, quem de hæresibus appellavit, de Manichæis fusius, quam de ceteris aliis agit, eorumque hæresis decreta omnia, erroresque sigillatim enarrat, nec inibi uspiam Manichæos eo crimine arguit, quod divitias damnaverint. Inde ut recte argumentari possit, cum aut non satis æquum judicasse, cur Manichæos ob repudiatas divitias hæresis crimine arcesceret; aut si eo etiam nomine eos reprehendendos existimavit, sicuti alibi ab eis aurum & divitias iniuria accusari notavit, virum sanctissimum æque ac sapientissimum satis secum reputasse, minime decere magnopere se in eo errore redarguendo versari, indignum ratum Antistitem Ecclesiæ, & interpretem Religionis agere patronum divitiarum. At quod eodem illo in libro hæresum disertissimis verbis Augustinum descripsisse legimus, illud est, inter potiores Manichæorum sectæ errores fuisse odium & fugam laboris & operis manuum,

ndum , eadem proportionem ratione , qua te , Mamachi , tuam in opere Monachorum sententiam protulisse in scriptis tuis apparet . Num mentior ? Recita testimonium Augustini (1) : invenies ibi Manichæos nefas habuisse agrum spinis purgare : & agriculturam , tanquam plurimum homicidiorum ream , vehementer accusasse ; ipsos interea ab opere feriatos expectare ab auditoribus suis , quos in agris operari sinebant , quæ ad vitæ usum requiruntur , etiam quum libros de moribus Ecclesiæ Catholicæ & Manichæorum conscribendos suscepisset , ut repugnantiam disciplinæ Catholicæ a manichæa palam faceret , Monachos Catholicorum describit ut nihil peculiare possidentes , sed manuum opera exercentes , unde sine ullo divinæ contemplationis detrimento , victum sibi compararent . Opificia autem non levia fuisse inde intelligi affirmat , quod ex illis non modo quod sibi satis esset , sed aliis quoque subsidia mitterent , percipiebant . Tu qui unus , Mamachi , scripta SS. Patrum non in rivulis sed in ipsis fontibus consulere prædicas ; tu qui totus quantus es , theologica sapientia es , tu , inquam , non

(1) De Hæres. XLVI. Propter quod agrum etiam spinis purgare nefas habent . Unde agriculturam , qua omnium artium est innocentissima , tanquam plurimum homicidiorum ream , vehementer accusant : suisque auditoribus ideo hac arbitrantur ignosci , quia præbent inde alimenta electis suis , ut divina illa substantia in eorum ventre purgata , impetret eis veniam , quorum traditur oblatione purganda . Itaque ipsi electi , nihil in agris operantes , nec poma carpentes , ne saltem folia ulla vellentes , expectant hac afferri usibus suis ab auditoribus suis , viventes de tot , ac tantis , secundum suam vanitatem , homicidiis alienis .

non vides quam turpiter in eo ipso, quod in aliis reprehendis, laberis? Non vides, in quot laqueos te inducis, ex quibus haud facile te extricabis? Nam quos Monachos Augustinus operosos esse vult, & longe alienos ab opinionibus Manichæorum, eos tu, quemadmodum & Manichæi, ab opere manuum feriatos esse contendis: de quo deinceps erit differendi locus. Interim vero ecquid te pudet, Mamachi, tanto studio id agere, ut de mammona bene mereri videaris? Quid tantopere pro divitiis decertare, quas optimus quisque, etiam ii, qui perfectissima Christianorum officia ignorarunt, non magni esse facienda existimarunt? Desine, quaeso, homo sacramento paupertatis obligatus, tantopere ejusmodi voces jactare, quæ non modo ordini tuo, sed purissimæ etiam christianæ religioni detrimento, maculæ, invidiæ, infamiæ esse possint. Sed de divitiis satis, vel potius nimis multa.

Accedamus nunc ad alteram accusationis partem in qua non recte me sentire de Monachorum instituto, criminatur Mamachius, propterea quod Monachos operosos esse vellem, quum *tantopere* in eis opus manuum commendasse Patres, scripserim. Meque proinde, majorem in modum quiritando, ut sceleris reum probris omnibus & maledictis vexat. Quæ, malum, est ista ratio? Quodnam adeo nefarium meum fuit erratum, ut in tantam me probrorum insimulationem vocares, Mamachi, ob id, quod manuum opus ad Monachorum institutum pertinere opinatus sim? Quodnam tantum fuit flagitium? Sed ut querelarum tuarum, & criminationum vanitatem tandem cognoscas, accipe paulisper, Mamachi, sobrii hominis sententiam. Ego sic existimo, & mihi etiam assensuros ceteros omnes, præter Mamachium, arbitror, Christum Dominum, quos ad suæ disciplinæ rationem informandos suscepit, eos non ad desidiam & inertiam vocasse, sed vo-

voluisse in rebus necessariis eos esse occupatos : quippe minime ignorabat quod sacrata lege fuerat sancitum, homines ad unum omnes sex totos dies operi vacare, septimo tantum ab opere esse feriatos debere. Hebræorum Imperitorum ea fuit stultitia, qui, quum Christum docentem audirent, per mortales omnes ærumnosam, & laboris plenam vitam traducendam, felicitatem vero in cælis expectandam, id quidem minus verisimile arbitrabantur : propterea quia a Christo venturo otium, imperia, commoda, omnemque terrenam felicitatem expectabant. Quorum locustæ & vanitatem non modo verbis, sed re ipsa exulceravit, qui cæli, terræque conditor & rector apud ipsos fabrum agere non est dedignatus. Putas ne igitur divinum Præceptorem quemquam pietatis causa ab suo honesto opificio unquam sevocasse ? Non fit verisimile. Sed potius eos, quos cælesti doctrina imbuendos curavit, eisdem, atque haud scio an omnium maxime, boni atque utilis civis officia docuisse, dubitari non potest. Cujus disciplinæ rationem probe intellexere Apostoli, qui & ipsi nullam operis vacationem sibi arrogarunt, & quos regendos susceperunt primos illos Hierosolymæ Christianos, minime sivere in otio languescere nihil agentes. Nam divendiderant illi quidem facultates suas, oblatoque earum pretio Apostolis, eisdem sese alendos tradiderant : sed oblationes rursus illæ dividebantur *prout cuique opus erat*, hoc est, debilibus, & infirmis : quibus vero opificia exercere vires sufficerent, ii nullas inde suppetias deposcebant.

Nec quisquam potest de sanctissimis illis viris, ac sapientissimis doctoribus secus opinari : nisi forte idem male Christum, & Apostolos de hominum societate meritos unquam fuisse suspicetur : quod nefas est cogitare. Nimirum ea societatis hominum ratio est, & vis, ut mutuam homines commodorum, & in-

incommodorum participationem ineuntes, communem quarant felicitatem, ex qua quisque derivaret suam. Mature idcirco civium quisque intelligat opus est, ita a parentibus se esse sulceptum, qui non modo sibi ipsi esse natum, sed etiam se aliquando usui reipublicæ fore, arbitretur. Quare non incite ait ille, nihil aliud esse civitatem, quam publicam multorum ad communem utilitatem, ac vitæ bonorumque tutamen institutam societatem, quæ perpetuis publicarum passionum vinculis, nempe legibus, continetur. Vincula autem illa, sive leges, sane jubent, quemque pro viribus communi intervire utilitati, si ejus & ipse participem se esse voluerit. Exemplo propemodum corporis humani, in quo singula membra sua exercent ministeria, ut si aliqua corporis membra suum recusent facere officium, incommodum ad universum corpus pertineat necesse sit. Ita profecto societas, sive civitas: quæ quum & multis & dissimilibus constet hominum generibus, eorum unumquodque proprium reipublicæ usum præstare debet, quemadmodum membra corpori. Ita fit, ut non aliter reipublicæ haberi retinerique possit incolumitas, & felicitas, nisi seclusa omni segnitie & ignavia, quod cujusque proprium est, suum cives exequantur opus. Hinc ex fonte divinæ sapientiæ sanctissima Mater Ecclesia illas identidem nobis inculcat voces, nempe in laboribus comedamus, & in sudore pane vescamur (1) oportere: & quia labores manuum nostrarum manducabimus, beatos nos esse, & bene nobis fore (2). Alibi formicæ industriam ad imitandum nobis proponitur, ut ab ea sapientiam discamus, quæ sibi in æstate parat cibum, & congre-

(1) *Genes.* 3. 17.

(2) *Psal.* 122. 2.

gregat in messe quod comedat (1) : eum vero satiari panibus, qui operatur terram suam : qui autem sectatur otium, fore stultissimum, ac repletum iri egestate (2). Et qui propter frigus piger arare noluit, propterea mendicari eum in aestate, nec quidquam ei datum iri (3). Quid vero de D. Paulo nobis commendat Ecclesia? Quispiam ne pro dignitate poterit illius ea de re divinæ sapientiæ plenam sententiam enarrare? Qui, quo maiorem documentorum, quæ tradebat, faceret fidem, consulto didicerat opificia exercere, ex hisque victum sibi & cultum comparare. Nullius propterea in suo illo divino præconio argentum & aurum, aut vestem concupivisse affirmat, quoniam ad ea, quæ sibi opus fuerant, & iis, qui secum erant, suas manus ministrasse ait (4). Alibi (5) autem inquit : *Memores estis, fratres, laboris nostri, & fatigationis : nocte ac die operantes, ne quem vestrum gravaremus, prædicavimus in vobis Evangelium Dei. Vos testes estis.* Et iterum ibidem : *Neque panem gratis ab aliquo manducavimus, sed in labore & fatigatione nocte & die operantes, ne quem vestrum gravaremus.* Quid multa? Usque adeo quumcunque nihil agentem, & feriaturum esse agre ferebat, ut non dubitaverit affirmare Thessalonicensibus, *Si quis non vult operari, nec manducet.* Quumque inter illos quosdam ambulare inquiete, & inordinate, & non secundum traditionem, quam acceperant, alios nihil operantes, sed curiosè agentes, animadvertisset; ab eiusmodi christianis se ut iuberant, præcepit : monet-

C

-
- (1) *Proverb. 6. 6.*
 - (2) *Ibid. 12. 11. & 28. 19.*
 - (3) *Job. 20. 4.*
 - (4) *Act. 20. 33.*
 - (5) *I. Thess. 2. 9.*

netque, ne commisceantur cum eo, qui non obedi-
 derit verbo suo per epistolam, ut sic confundatur
 (1). Post hæc divinitus emissa luculentissima oracula,
 erit ne quisquam adeo parum cogitans, adeo ex-
 cors, qui Christianorum quenquam etiam religionis
 & pietatis causa, ipsa salva pietate, posse panem
 manducare, sine ullo opere, quod reipublicæ esset
 utile, audebit docere? Quid ais, Mamachi? Ea,
 quæ hæctenus recitavi, divina monita ad justos ne,
 nempe ad Christianos universos, an ad perfectos
 dumtaxat pertinere putas? Si me rogas, ad Chri-
 stianos peræque omnes spectare, audacter affirmabo.
 Etenim nihil magis habeo persuasum, quam Christi
 Domini fuisse institutum, mortalibus omnibus non
 modo boni christiani, sed cum maxime optimi etiam
 civis officia tradere. Bonus autem civis nemo, sine
 reipublicæ impensa opera, recte dici potest. Quod si
 ad Christianos omnes, eo vel maxime ad perfectos
 ea pertinere dicendum est. Quæ quum ita sint per-
 spicua, ut probatione non egeant; cur mihi, Ma-
 machi, vitio ac crimini vertis, quod veteres nihil
 tantopere Monachis commendasse scripserim, quam
 manuum opus? Quid terras, & calum milces, ac si
 non in tuto res tuæ sint, aut tibi sine opere quid-
 quam sit defuturum? Ne hoc quidem in mentem
 tibi veniebat Theologo Patrum scripta in ipsis fon-
 tibus perscrutanti, hanc tuam futilem & captio-
 sam accusationem quemque, modo scripta Patrum,
 & veteres annales leviter attigerit, nullo negotio
 refutaturum? Etenim quid apud veteres peræque
 omnes testatum magis & perspectum, quam inter
 potissima Monachorum instituta manuum opus fuis-
 se collocatum?

Et

(1) *Theff.* 3. 10.

Et quoniam productis testibus agi oportet, pauca de innumeris delibemus. Quanta hac in re fides habenda sit Cassiano, neminem ignorare arbitror. Is enim monasticum institutum coluit: & quum Orientis regiones fere omnes, ac præsertim Ægypti peragrasset, ut eorum vivendi rationem penitus pernosceret, cum illis Solitariis & Cœnobitis versatus est. Itaque non quales ex aliorum narratione acceperat, sed quales suis ipse oculis inspexerat, expressit: & quæ maxime notatione digna visa sunt, scriptis consignavit, quæ ad nos usque pervenere. Eaque omnia complexus est XII libris, quos *De Institutis Cœnobiorum* appellare placuit. In singulis autem his XII voluminibus ut potissimam ponit Monachorum curam, opificium, ex quo dumtaxat victum sibi compararent. Quod adeo apud illos deliberatum narrat, ut ne ab eo quidem, qui cum ipsis simul esse in Monasterio petebat, ultro oblatam pecuniam ullam acciperent. *Et idcirco ne usibus quidem Cœnobii profuturas suscipere ab eo pecunias acquiescunt. Lib. IV, Cap. IV.* Fuisse namque illorum institutum, quotidianum victum non recondita pecunia, sed opere proprio conquirere. Tantumque ex eo opere emolumenti comparasse, quod & sibi satis esset, & ceteris erogarent. *Et quum tantos unusquisque eorum quotidie de opere ac sudore proprio redditus conferebat Monasterio, ut ex his suam sustentare non solum valeret parcitatem, verum etiam usibus posset exuberare multorum; in nullo tamen inflatur, nec sibi de tanto operis sui questu ac sudore blanditur: sed præter duo paxamacia, quæ tribus vix denariis ibidem distrahuntur, nihil sibi amplius unusquisque præsumit. Lib. IV, Cap. XIV.* Toto vero libro X disertissimis verbis operis Monachorum necessitatem describit, ac fufius agit de opificii utilitate, innocentia, ac præstantia: satis ut appareat, ex laboriosi operis studio Monachorum re-

Etiam disciplinam præsertim ab eo fuisse commendatam. Et tamen Mamachius magnum nescio quid egisse putat, si hunc ipsum Cassianum, atque in ipsis *Institutis*, ut testem hospitalitatis Monachorum laudaret. Et quo fidem probaret suam, paginam 77, editionem Romanam, atque annum 1611 adscripsit. Usque eo imperitis fucum facere arbitratus est. Et quia Cassiani facta mentio est, quod quæris, Mamachi, undenam didiceram, *quo tempore ferventius christianorum studium languescere cœpit*, Monachos eam *vivendi puriorem rationem revocare* professos esse; respondebo, ab eodem didicisse Cassiano, cujus testimonium retuli in eisdem scriptis meis: qui locus, nisi uno obtrestandi studio processisses, te latere non poterat. Et qui scriptores veteres in ipsis tantum fontibus consulere soles, consule, ni erit grave, Cassiani Collat. XVII, cap. V. Invenies ibi, tunc prorsus exortos esse Monachos, (ut verbis utar ejusdem Cassiani) *quum tepescere cœpisset credentium multitudo, & prima illius fidei refrigesceret fervor*. Poteram ego propius accedere ad ipsam Cassiani sententiam? Et qui in rebus tam perspicuis iniquus accusator deprehendi veritus non est, quid faciet in ceteris minus perspicuis?

Quoniam igitur ex Cassiano tam parum præsidii causæ tuæ, Mamachi, comparari jam cernis, vin fortasse arbitrum sumamus Johannem Chrysostomum? Hunc potius, arbitror, appellabis, qui adversus vitæ Monasticæ oppugnatores luculentissimos scripsit commentarios. Agedum ergo, quid ait Chrysostomus? Iis scilicet libris, quanquam illud egerit Chrysostomus, ut omnibus eloquentiæ ornamentis omnem Monachis conciliaret dignitatem, eosdemque vindicaret ab improborum maledictis & invidia; nihil tamen invenire licet, quare eos ab opere manuum exemptos vellet. Contra vero opus ad eorum ipso-

rum

rum institutum pertinere, non obscure demonstrasse videtur. In II libro enim sibi refellendum proponit quemdam perverse opinantem divitem, cuius optimæ spei filium ad suscipiendam Monachorum disciplinam invitari velit: eique, quæ adversus Monachos obijciuntur, incommoda ultro concedens, ait: *Tum vero in medio tantæ spei accedat aliquis, deque hac philosophia verba faciens, persuadeat ei, ut spretis omnibus, vestem se rusticam induat, ac relicta urbe ad montem confugiat: ibique plantet, riget, aquam ferat, ceteraque Monachorum faciat opera, quæ vilia & indigna esse videantur.* Eas scilicet esse Monachorum exercitationes affirmat Chrysostomus: quas tamen nullo impedimento esse contendit, quo minus juvenis ille vitam monasticam complecteretur. At aliis in locis quid de Monachorum studiis sentiret, satis aperte ostendit. Nam in Homilia LXVIII in Matth. dum eorum vivendi genus narrat, ait, Monachos postquam quotidie, simulatque luceret, omnes simul hymnis Dei majestatem & beneficentiam celebraverant, *Deinde surgentes post sanctas illas & frequentes orationes, oriente sole singuli ad suum opus se conferunt, hinc magnum egenis proventum parantes.* Similia habet in lib. I de compunctione ad Demetrium, ubi compuisse narrat, qua ratione, quoque labore operoso, & molesto sese Monachi in Monasterio exercere solerent. Recita Chrysostomi testimonium: *Quum nuper* (1). Quæ sapientissimi Doctoris sententia

C 3

quum

(1) *Quum nuper ego decrevissem, relicta urbe, ad tabernacula Monachorum accedere, sollicitè quærebam & sciscitabar, undenam necessariorum commeatus adfuturus esset, & num fieri posset, ut panis recens ac diurnus comederetur: an quis me coacturus esset eodem*

quam dilucidior profecto sit, quam ut a quovis ob-
scure, tenebrisque obduci possit; congerat suo ar-
bitratu Mamachius plurima illa testimonia: profecto
in rebus clarissimis cavillari poterit: rerum veritatem
labefactare non poterit.

Quæramus ergo alium quempiam. Sed quem?
Num Isidorum Hispalensem? Quid igitur ait
vir scientissimus, cuius non minus sanctitas, quam
eruditio, & ingenium merito suo celebratur? Suam
is de opere Monachorum sententiam satis lucu-
lenter prodidit in Regula, quam Monachis de-
scripsit, ubi cap. V sic scribit: *Monachus semper
operetur manibus suis, itaut quibuslibet variis opifi-
cium artibus, laboribusque studium suum impendat,
sequens Apostolum, qui dicit: Neque panem gratis man-
ducavimus, sed in labore & fatigatione, nocte & die
operantes. Et iterum: Qui non vult laborare, non
manducet.* Ostendit deinceps quæ mala ex otio &
inertia oriantur: & quæ ratione amplissimi cuiusque
ætatis viri operi manum admoventes, nihil de sua
dignitate detraxerint: eoque alacriores Monachos ad
opus suscipiendum esse debere. Demonstrat, Monachos
infirmi corporis humanius esse tractandos, sanos &
valentiores, si laborem inertia defugerint, esse cogen-
dos. Ac denique tempora statuit, quibus lectioni,
& quibus operi vacare oporteat (1). Percurre, quæ-
so,

dem uti oleo pro lucerna, & pro cibo: an quis me
impulsurus ad miseram leguminum escam, an assigna-
turus opus durum, ut est fodere, ligna deferre, a-
quam comportare, & cetera omnia hujuscemodi mi-
nisteria. 8.

(1) Per otium enim libidines, & noxiarum
cogitationum nutrimenta concalescent: per laboris vero
exer-

fo, Mamachi, totum illud Caput V. Invenies Ildo-
rum non indigentem Augustini argumentum. Sed si

exercitium vitia nihilominus elabuntur. Nequaquam
debet Monachus dedignari versari in opere aliquo, Mo-
nasterii usibus necessario. Nam Patriarcha greges pa-
verunt, & gentiles philosophi sutores, & sapien-
tes fuerunt: & Joseph iustus, cui virgo Maria de-
sponsata extitit, faber ferrarius fuit. Siquidem &
Iesus Princeps Apostolorum, piscatoris officium
& omnes Apostoli corporale opus faciebant, ut
tam corporis sustentarent. Si igitur tanta auctoritas
homines laboribus, & operibus etiam rusticis in-
veniant; quanto magis Monachi, quos oportet non
solum vitia sua necessaria propriis manibus exhibere (nam
ob isthoc dictum Vicesitae ei nomen non deerit), sed
etiam indigentiam aliorum laboribus suis reficere? Qui
viribus corporis & integritate salutis consistunt,
opere otiosi sunt, dupliciter peccare noscuntur: quia
non solum non laborant, sed etiam alios vitiant,
ad imitationem suam invitant. Propterea enim quis-
que convertitur, ut Deo serviens laboris habeat cu-
ram: non ut otio deditus inertia pigrityque pascatur.
Qui si volunt lectioni vacare, ut non operentur, ipsi
lectioni contumaces existunt, quia non faciunt, quod
ibi legunt: ibi enim scriptum est: Operantes sicut
panem manducant. . . . Qui per infirmitatem corpo-
ris operari non possunt, humanius clementiusque tra-
ctandi sunt. Qui vero sani sunt, & saluti, pro-
cul dubio dolendi atque lugendi sunt: qui etsi huma-
nis oculis convinci non possunt, Deum tamen latere
non possunt. Tales igitur aut ferendi sunt, si agnoscendo
latet; aut distringendi, si sanitas pateat. Monachi
operantes meditari, aut psallere debent. . . .

eum parum instituto tuo faventem offendes, tu pro tua solertia, & theologiæ singulari scientia, aliquam reperies rimam. Puta Isidorum de Solitariis, non de Cœnobitis fuisse locutum: aut non eadem esse veterum, ac posteriorum Monachorum rationem. Aut aliquid aliud ejusmodi. Præsto tibi erunt loci illi, tibi communes, aliis minus cogniti. Hi tibi maximo erunt adjumento, non modo ad eas sententias, quas recensuimus, probe intelligendas, sed ad ceteras alias, quas infinitum esset referre, redarguendas.

Nam quid ego de D. Benedicto dicam? Is enim vitæ monasticæ instituta discipulis suis traditurus, veterum Monachorum vivendi rationem usu perfecit: probeque intelligens, quanti momenti apud monasticæ vitæ cultores esse debeat manuum opus; suos admonere non dubitavit, tunc eos genuinos vereque Monachos futuros, quum ex manuum labore victuri sint: itaque faciendo veterum Patrum, & Apostolorum imitatores fore. *Et ideo,*
in-

priis autem temporibus oportet operari Monachum, & propriis orationi, lectionique incumbere. Horas enim debet habere Monachus congruas ad singula officia deputatas. Partes autem anni temporis suis quibusque operibus taliter deputentur. Æstate enim a mane usque ad horam tertiam laborare oportet: a tertia autem usque ad sextam lectioni vacare: dehinc usque ad nonam requiescere: post nonam autem usque ad tempus vespertinum iterum operari. Alio autem tempore, id est, autumnno, & hyeme, sive vere, a mane usque ad tertiam, legendum. Post celebrationem tertiæ usque ad nonam laborandum est: post refectionem autem nocte, aut operari oportet, aut legere, aut sono vocis aliquid meditari. Regula Cap. V.

inquit, certis temporibus occupari debent fratres in labore manuum; certis iterum horis in lectione divina. . . . Si autem necessitas loci, aut paupertas exegerit, ut ad fruges colligendas per se occupentur, non contristentur, quia tunc vere Monachi sunt, si labores manuum vivunt, sicut & Patres nostri; & Apostoli. Reg. Cap. XLVIII. Quid verbis his intelligi voluerit sanctissimus Monachorum Institutor, num putas opus esse conjectore? Num oportet consulere aut Natalem Alexandrum, aut Rupertum Abbatem, aut Petrum Cluniacensem, quos frustra nobis obtrudis, Mamachi? Nam quid aliorum interpretamenta aucupari, quum rem ipsam tam aperte declaret Benedictus? Scilicet constans hæc fuit priscae illius ætatis opinio, monasticum institutum universe & cum primis manuum opere commendari debere. Quod minime ignoravit Pelagius I Pont. qui tria hæc Monachis tribuit, quietem, orationem, manuum laborem (1). Quod adeo per id temporis certum habebatur, & perspectum, manuum opus ad Cœnobitas pertinere, ut quum seculo VIII Presbyteri etiam, Canonicorum nomine assumpto, communem vivendi rationem instituissent, sese lege laboris & opificii alligari, arbitrati sint: cujus rei testem locupletissimum habemus Chrodogangum Episcopum Metensem, qui ejusdem fuit ætatis. Ac ne singulos enumerem, quod esset infinitum, satis erit postremo addere testimonium D. Francisci, qui alumnos suos ad veterum Monachorum eximiam paupertatem instituere maxime omnium curavit: hortaturque proinde eos in sua Regula, ut non aliunde corporis necessaria, quam ex mercede ope-

(1) C. de presentium 16, quest. 1.

operis recipiant (1). Cujus instituti sui rationem confirmavit maxime, & planius explicavit in suo Testamento, nempe, si quando eveniret, ut ipsis denegaretur *pretium laboris*, tunc ab aliis vitæ alimenta quæsituros, *petendo eleemosynas ostiatim* (2). Istud in origine sua fuisse illius sanctissimi viri institutum, inficiari non potest, quidquid deinde additum ab aliis inveniat. Sed quid ego istiusmodi plura recitem testimonia, quum, si una voce loqueretur vetustas omnis, ita profecto diceret, nullum Monachorum institutum, sine opere? Ita enimvero sentiebant veteres illi, & quod sentiebant sine fraude, sine ambagibus præstare non recusabant: non enim interpretando sibi quisque leges aptas faciebat, sed suos potius mores ad eas accommodabat. Nondum enim ars illa pessimo publico exorta erat, quæ capitiunculas illas suas doceret, quibus homines verborum apiculas aucupantes, sanctissimis legibus perversa fallacique interpretatione fraudem facerent, ac priscae disciplinæ labefactarent puritatem. Nimirum

Fidem minutis dissecant ambagibus.
Ut quisque lingua est nequior,

Sol-

(1) Volo, ut de mercede laboris pro se, & suis fratribus necessaria corporis recipiant, & hoc humiliter, sicut decet servos Dei, & paupertatis sanctissimæ sectatores.

(2) Et ego manibus meis laborabam, & volo laborare, & omnes alii fratres mei firmiter volo, quod laborent de laborio, quod pertinet ad honestatem. Et qui nesciunt, discant, non propter cupiditatem accipiendi pretium laboris, sed propter bonum exemplum, & ad repellendam otiositatem. Et quando non daretur nobis pretium laboris, recurramus ad *mensam Domini, petendo eleemosynam.*

APOLOGETICUS.

45

*Solvunt, ligantque questionum vincula,
Per syllogismos plectiles.*

*Væ captiosis sycophantarum strophis:
Væ versipelli astutiae.*

*Nodos tenaces recta rumpit regula,
Insecta dissertantibus.*

*Idcirco mundi stulta delegit Deus,
Ut concidant sophistica.*

Sed audio mihi in aures insusurrari nescio quid. Suas omnes sententias, & singula pene dicta confirmasse, ait Mamachius, testimonio & auctoritate ex omni antiquitate sanctissimorum æque, ac sapientissimorum virorum, nempe Basilii M., Hieronymi, Augustini, Cassiodori. Quos scribit aut nullum manuum opus requisivisse in Monachis, aut si unquam requisivisse, illud leve admodum fuisse, ut non ad vitæ alimenta paranda, sed ad otium tantum defugiendum satis esset: cujus laboris tamen penitus expertes fuisse Cœnobitas illos, qui studiis litterarum, sive orationi, aliisque sacris occupationibus quacumque ratione vacarent; aut quotquot sacerdotio essent insigniti. O miram hominis!... Sed nolo gravius quidquam dicere, ne a propolita instituti mei ratione discedere arguar. Audes tu, Mamachi, horum præstantissimorum Doctorem nomina opponere? Audes eorum auctoritate tam pessime abuti, quasi quidquam ab illis sit prolatum, quod causæ tuæ posset suffragari? Age itaque, quoniam ita placet, ipsorum scripta in medium asseramus, ut plane quisque possit intelligere, nulla alia re magis jugulari causam a Mamachio susceptam, quam eorum ipsorum luculentissimis testimoniis, & auctoritatibus. A D. Basilio exordiamur. In Institutione vitæ monasticæ cap. IV ea usurpando, quæ D. Paulus in altera epistola ad Thessalonicenses cap. III de nolente operari scripserat, Monachos objurgat *nihil operantes*.

tes. Eos proinde monet, ut pareant ejusdem Pauli præcepto, quod extat in prima epistola ad Thessalonicenses cap. IV, nempe *ut operantes suum panem manducent*. In sua vero epistola XXII, dum vitæ monasticæ officia recenset, in illis non postremum tribuit locum manuum operi. In epistola vero CCVII scribit: *Virorum, & mulierum cætus habemus . . . operantes manibus suis, ut habeant, unde impertiant indigentibus*. Item in sermone ascetico, de Monachis loquens, *Opera autem, inquit, sunt conficienda . . . ut & illud mandatum compleatur, quod in sudore ac labore victum comparari præcipit*. At opportunius in sua Regula, quam Monachis suis descripsit, ad XXXVII interrogationem respondens, affirmat, adeo in Cænobitis necessaria esse opera manuum, *ut nullo precum, & psalmodiæ obtentu sint negligenda*, argumento usus D. Pauli, panem videlicet vesci cupientem; eum opere vacare non debere. Operisque insuper faciendi certum tempus, atque idoneum assignat. Deinde ad interrogationem XXXVIII respondet, *opificia exercenda esse a Monachis: quæ opificia constituit esse juxta locorum naturam, & regionum, quæ in singulis sunt, commoditatem*. Ubi etiam potiorum locum tribuit agriculturæ, ut omnium innocentissimæ. Quumque probe intelligeret nimis magnam Monachorum multitudinem plerumque dissentionibus causam præbere, atque adeo labefactari monasticæ perfectionis puritatem; idem sapientissimus Monachorum Pater, in qualibet urbe, præter unum tantum Monasterium, esse non posse, ad XXXV interrogationem edixerat. Hæc, atque horum similia fere sunt D. Basilii præcepta, quibus, paucis quidem verbis, sed satis significanter, Monachis suis *tantopere manuum opus commendavit*.

Ex Hieronymo autem Mamachius identidem
usur-

usurpat testimonium, quod legitur in epistola ad Rusticum Monachum. Rusticum Hieronymus quum docendum suscepisset, quomodo vitam Monacho dignam instituere ille deberet, ejus sententiam plurimum valere una mecum sentit Mamachius, & libenter ei assentior. Uter vero rectius eum causæ patronum advocet, res ipsa demonstrabit. Sic igitur Rusticum Monachum docet sapientissimus Doctor: *Tu vero, si Monachus esse vis, non videri, habeto curam, non rei familiaris, cui renuntiando hoc esse cepisti, sed anime tue. Hortatur quidem, ut studio vacet litterarum: Nunquam de manu & oculis tuis recedet liber tuus: sed pariter operi ei esse vacandum, suadet, & operum genera graphice describit. Facito, inquit, aliquid operis, ut te semper diaboli inveniat occupatum. Si Apostoli habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia; cur tu in usus tuos cessura non præpares? Vel fiscellam texe junco, vel canistrum lentis plecte viminibus: sarriatur humus: areolæ æquo limite dividantur: in quibus quum olerum jacta fuerint semina, vel plantæ per ordinem posite, aquæ ducantur irriguæ: ut pulcherrimorum versuum spectator assistas:*

Ecce supercilio clivosi tramitis undam

Elicit: illa cadens raucum per levia murmur

Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva.

Inserantur infructuosa arbores, vel gemmis, vel furculis: ut parvo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia: ad quas te mittunt Salomonis proverbia, & Monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam in parvis disce corporibus. Texantur & lima capiendis piscibus: scribantur libri: ut manus operetur cibum, & animus

lectione saturetur . In desideriis est omnis otiosus . Ægyptiorum Monasteria hunc morem tenent , ut nulum absque operis labore suscipiant , non tam propter victus necessitatem , quam propter animæ salutem . Hoc est , rectius , quam ipse vult Mamachius , non modo propter victum , quippe parvo erant contenti , sed ut otium , quod vitiorum solet esse comes , defugerent , & indigentibus ex opere suo subsidia præberent . Verum quid tam luculentissimo testimonio respondet Mamachius ? Contendit videlicet , has præceptiones Hieronymum Rustico , ut in privata domo monasticam vitam agenti , non ut Cœnobita , dedisse . Quod inde desumi opinatur , quod , postquam ejusmodi opera facienda Rustico edixerat , addidit : *Tibi quum in Monasterio fueris , hæc facere non licebit .* Sed pace sua inquam , in eo aut fallitur ipse , aut alios fallere vult . Etenim primo , si domestico Monacho ex monasticæ vitæ instituto , Hieronymo auctore , ejusmodi opera facienda erant ; nonne hoc magis eadem opera ad Cœnobitas in Monasterio degentes pertinuisse , dicendum est ? Tu mihi , Mamachi , tandem præclarum nescio quid excogitasse arbitraris , ut unos domesticos Monachos operi fuisse addictos contendas , Cœnobitas non item ? Quo id satis idoneo argumento probabis ? Tu qui omnia Patrum scripta ad fontem ipsum semper consulisti , non animadvertisti ea in re universam tibi antiquitatem reclamare ? Tam miseris tergiversationibus causam tantam recte tueri posse putas ? Deinde Hieronymum non de domestico Monacho , sed de Cœnobita loqui , perspicuum esse puto . Hieronymi enim propositum fuit , Rustico Monacho vivendi rationem describere . Monstrat proinde , quanto tutius illi sit in Monasterio cum aliis , quam in solitudine vitam traducere . Et ne solitariam vitam contempsisse videretur , multa copiose de illius laude recen-

set

set (1). Præceptiones autem omnes, quas Rustico dat, ad vitam cœnobiticam in Monasterio degendam, omnino referri videntur. Et ne plura, inquit, replicando fastidium legenti faciam, per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam te, non tuo arbitrio dimittendum, sed vivere debere in Monasterio (non domi) sub unius disciplina patris, consortioque multorum: ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: non facias quod vis: comedas quod iuberis: vestiare quod acceperis: operis tui pensum persolvas (absurdum hoc videtur Mamachio, aut mendum)..... Ad quod & ante respondi, & nunc breviter respondeo, me in præsentī opusculo non de Clericis disputare, sed Monachum instituere. Sancti sunt Clerici, & omnium vita laudabilis..... Ita ergo age, & vive in Monasterio, ut Clericus esse merearis, ut adolescentiam tuam nulla sorde commacules &c. Dic bona fide, Mamachi, hæc, quæ recensuimus, ad domesticum ne Monachum, an ad cœnobiticum pertinent? Si dicere erubescis, alii pro te iudicabunt. At quonam pertinere dicendum verba illa: Tibi, quum

(1) Quid igitur? Solitariam vitam reprehendimus? Minime, quippe quam sæpe laudavimus: sed de ludo Monasteriorum hujuscemodi volumus egredi milites, quos eremi dura rudimenta non terreant: qui specimen conversationis suæ multo tempore dederint: qui omnium fuerint minimi, ut primi omnium fierent: quos nec esuries aliquando, nec saturitas superavit: qui paupertate letantur: quorum habitus, sermo, vultus, incesus doctrina virtutum est: qui nesciunt secundum quosdam ineptos homines, demonum pugnantium contra se portenta confingere; ut apud imperitos, & vulgi homines miraculum sui faciant, & exinde lucra sectentur.

quum in Monasterio fueris , hac facere non licebit ?
 Non id obicuum esse arbitror . Nam eo prorsus
 referri videtur , quod proxime scripserat de Mo-
 nachis quibuidam , qui videri , quam esse Mona-
 chos malebant . *Vidi ego quosdam , ait , qui postquam re-
 nuntiavere seculo , vestimentis dumtaxat , & vocis
 professione , non rebus , nihil de pristina conversatione
 mutarunt , res familiaris magis aucta , quam immi-
 nuta , eadem ministeria servulorum , idem apparatus
 convivii , in vitro & patella fictili aurum comeditur :
 & inter turbas , & examina ministrorum , nomina
 sibi vindicant Solitarii . Qui vero pauperes sunt , &
 tenui substantiola , videnturque sibi sciole , pompa-
 rum sirculis similes procedunt in publicum , ut cani,
 nam exerceant sacundiam . Alii sublatis in altum hu-
 meris , & intra se nescio quid cornicantes , stupenti-
 busque in terris oculis tumentia verba trutnantur : ut
 si praconem addideris , putes incedere praefecturam
 Plerique artibus & negotiationibus pristinis
 carere non possunt : mutatisque nominibus institorum ,
 eadem exercent commercia , non victum & vestitum ,
 quod Apostolus precipit , sed majora , quam seculi
 homines , emolumenta sectantes . Et prius quidem ab
 edilibus , quos *αγοράγους* Graeci appellant , venden-
 tium coarcebatur rabies , nec erat impune peccatum :
 nunc autem sub religionis titulo exercentur injusta com-
 pendia , & honor nominis christiani fraudem magis
 facit , quam patitur : quodque pudet dicere , sed ne-
 cesse est , ut saltem sic ad nostrum erubescamus dede-
 cus , publice extendentes manus parvis aurum tegimus ,
 & contra omnium opinionem , plenis sacculis morimur
 divites , qui quasi pauperes vivimus . Ab his prorsus
 artibus vult Hieronymus abstinere Rusticum in Mo-
 nasterio : atque idcirco continuo adjungit : *Tibi ,
 quum in Monasterio fueris , hac facere non licebit .*
 Et recte quidem . Nam sanctissimus Doctor Ru-
 sti-*

ficum Monachum non modo operosum esse cupit, sed etiam abstinentem cum primis, & qui continere linguam, omnesque cupiditates, quæ maxime monasticam vitam labefactant, sciat. Nulli, ait, detrahas, nec in eo te sanctum putes, si ceteros laceres. Accusamus sæpe quod facimus: contra nosmetipsos deserti in nostra vitia irvehimur, muti de eloquentibus judicantes. Testudineo Grunnius incedebat ad loquendum gradu, & per intervalla quadam vix pauca verba carpebat, ut eum putares singultire, non proloqui: & tamen quum, mensa posita, librorum exposuisset struem, adducto supercilio, contractisque naribus, ut fronte rugata duobus digitulis concrepabat, hoc signo ad audiendum discipulos provocans, tum nugas meras fundere, & adversum singulos declamare. Creticum diceres Longinum, censoremque romane sacundie, notare quem vellet, & de senatu doctorum excludere. Hic bene nummatus, plus placebat in prandiis. Nec mirum, si qui multos mescare solitus erat, facto cunco circumstrepentium garrulorum, procedebat in publicum, intus Nero, foris Cato, totus ambiguus: ut ex contrariis diversisque naturis unum monstrum, novamque bestiam diceres esse compactam, iusta illud:

Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra. Nunquam ergo tales videas: nec huiusmodi hominibus appliceris. Oportet Grunium hunc hominem fuisse nequam, & satis confidentem. Hæc prorsus sunt præcepta, quæ Rustico Hieronymus tradidit: ex quibus satis didicisse Mamachium puto, quantum ex Hieronymi testimonio præsidii sibi, causeque suæ sit conciliaturus, quum nihil minus Hieronymum unquam cogitasse appareat, quam Monachum velle ab opere esse feriatum.

Venio nunc ad D. Augustinum, ad cuius testimonium sæpius, multoque cum convicio provocat

D

Ma

Mamachius. At Augustinum ego disceptatorem non modo non recuso, sed maxime omnium deponco. Augustini liber est singularis. *de Opere Monachorum*: cuius is auctoritatem quum adeo vehementer inculcet, ac si sententiarum suarum validissimum sit propugnaculum Augustinus, dicerem sane rem latius miram videri, nisi palam esset, nihil unquam aliud in scriptis suis egisse Mamachium, quam omnem vetustati fidem derogare, ac clarissimæ luci tenebras offundere. Etenim palam est, in eo nihil tantopere Augustinum commendasse Monachis, quam manuum opera; adeo ut quod Augustinus ignavis, & desipientibus quibusdam Monachis, qui D. Pauli doctrinam male utebantur, ait, idem atque eadem de causa jure Mamachio queam dicere: *Neque enim aut uno loco, aut breviter dictum est, (vere opus manuum exercuisse Apostolum) ut possit cujusvis astutissimi tergiversatione in aliam traduci pervertique sententiam.* Quodnam igitur fuerit Augustini propositum, ejusque scribendi commentarii occasio, declararunt sapientissimi editores Mamachi Maurini in argumento, quod in libri principio legitur: *Aurelii, ajunt, Episcopi Carthaginensis impulsu Augustinus Monachorum causam, qui se suis manibus transigebant, defendit adversus alios ejusdem professionis nonnullos, qui ex oblationibus religiosorum sic volebant vivere, ut nihil operantes, se potius Evangelica præcepta de victu & vestitu non curando implere jactarent.* Quid est, Mamachi? Num te verba isthæc minime delectant? Atqui ea omnia desumuntur ex cap. XXI lib. II Retractionum ejusdem Augustini, & ex ipsius libri perpetua oratione. Attende, quaeso, reliqua. *Ac primum demonstrat, Apostolum Paulum dedisse servis Dei præceptum, & exemplum faciendi operis corporalis, quo victum & vestitum sibi procurarent.* Deinde

de ostendit evangelica illa praecepta, unde suam Monachi illi, non solum desideriam, sed etiam arrogantiam fovebant, apostolico praecepto, & exemplo non esse contraria. Hæc nimirum satis essent, qui ostenderent, nihil tam minus cogitasse D. Augustinum, quam quod ei Mamachius affingit. Sed ne forte arguat, fontem nos præterire, dum rivulos consecramur, operæ pretium esse ~~papo~~ nonnullas ejus libri integras sententias referre. ~~Fortius veluti~~ ædificii fundamentum Augustinus posuit illud Pauli, Qui non vult operari, nec manducet. Rejctisque vanis aliorum interpretamentis, confirmat Apostoli præceptum de corporali opere fuisse, quod palam est tum ex tota ejusdem epistolæ II ad Thessalonicenses, tum ex aliis ejus epistolis, tum etiam Apostoli ipsius exemplo. Hæc ad numerum fere 6. Numerum vero 4 sic concludit: Audiant ergo quibus hoc præcepit, id est, qui non habent hanc potestatem, quam ille habebat, ut tantummodo spiritaliter operantes manducent panem, a corporali labore gratuitum: & quemadmodum dicit: Recipimus & obsecramus in Christo, ut cum silentio operantes panem suum manducent; non disputent contra manifestissima verba Apostoli: quia & hoc pertinet ad silentium, cum quo debent operantes manducare panem suum. Quum autem Apostolum Paulum, ut omnium præstantissimum exemplum, in quod ceteri omnes intuerentur, proposuisset, cui corporali, honestoque operi idem vacaret, sic ~~non~~ ¹⁴ Hic fortasse aliquis dicat, si corporale opus operatur Apostolus, unde vitam istam sustentaret; quod erat ipsius opus, & quando ei vacabat, & operari, & Evangelium prædicare? Cui respondeo: Puta me nescire: corporaliter tunc operatum esse, & inde in carne vivisse, non autem usum potestate, quam Dominus Apostolis dederat, ut Evangelium annuntians,

de Evangelio viveret, ea quæ supra dicta sunt sine ulla dubitatione testantur Unum scio, quia nec furta faciebat, nec effractor, aut latro erat, nec auriga aut venator aut histrio, nec turpilucricupidus: sed innocenter & honeste quæ apta sunt humanis usibus operabatur; sicut sese habent opera fabrorum, structorum, sutorum, rusticorum, & his similia. Neque enim honestas ipsa reprehendit, quod reprehendit superbia eorum, qui honesti vocari amant, sed esse non amant. Non igitur dedignaretur Apostolus sive rusticanum opus aliquod aggredi, sive in opificum labore versari. Qui enim ait, sine offensione estote Judeis, & Græcis, & Ecclesie Dei, quos in hac causa revereri posset, ignoro. Si Judæos dixerint, Patriarcha pecora paverunt; si Græcos, quos etiam paganos dicimus, etiam philosophos multum sibi honorabiles sutores habuerunt; si Ecclesiam Dei, homo ille justus, & ad testimonium conjugalis semper mansure virginitatis electus, cui desponsata erat Virgo Maria, quæ peperit Christum, siber fuit. Quidquid ergo horum cum innocentia, & sine fraude homines operantur, bonum est. Nam præcavet hoc & ipse Apostolus, ne quisquam ex necessitate sustentanda vitæ in mala opera delabatur. Qui furabatur, inquit, jam non furetur: magis autem laboret manibus suis bonum; ut habeat unde tribuere cui opus est. At at, his postremis verbis hæret Mamachius, contenditque eatenus Monachos operi vacare debere, ne victus egestate furentur. Verum quum tantum nunc habeant divitiarum, ut jam extra furandi necessitatem sint, licere eis otiose vivere. Dextrum sane interpretem! Quasi ad Monachos referri recte possit, quod Augustinus ad ceteros alios pertinere scribit. Aut minus furti se alligant illi, qui nullam reipublicæ conferantes operam, desides bona reipublicæ exeduat, Verum totum hoc, quod est

est ita perversum , ut ridiculum , relinquamus . De tempore vero , quo operi vacabat Apostolus , hæc addit : 15. *Quando autem solet operari , id est , quibus temporum spatiis , ne ab evangelizando impediretur , quis possit comprehendere ? Sane quia & diurnis & nocturnis horis operabatur , ipse non tacuit . Verumtamen , qui tanquam multum negotiosi , & occupati de tempore operationis inquirunt , quid agunt ? Num quid ipsi ab Hierusalem per circuitum usque ad Illyricum terras Evangelio repleverunt ? Aut quid quid gentium barbararum remansit adhuc obeundum & implendum de pace Ecclesie susceperunt ? Novimus eos in quamdam sanctam societatem otiosissime congregatos . Mirandam rem fecit Apostolus , qui revera in tanta solitudine omnium Ecclesiarum , & propagatarum , & propagandarum , ad ejus curam laboremque pertinentium , etiam manibus operabatur : propterea tamen , quum apud Corinthios esset , & egeret , nemini quidem eorum , apud quas erat , gravis fuit ; sed plane quod illi deerat , suppleverunt fratres , qui venerunt ex Macedonia . Refellit deinde toto num. 27 ad 35 eorum Monachorum ratiunculas , simul & eorum ignaviam deridet , qui quod in Evangelio legerant , non esse cogitandum de crastino , & alia , quæ inibi scripta inveniuntur , Monachum labore vacare contendebant . Et ne ullum desidiofis illis Monachis relinqueret effugium , agit toto num. 7 , & sequentibus de Apostolis , quibus , sicut & discipulis aliis permissum fuit , ut ab opere immunes , deque Evangelio interea viventes , libere legis præconium enunciarent : sed illam permissionem fuisse affirmat , non autem jussionem . Relatis enim divinis ejus immunitatis verbis , addit : *Hic apparet , non esse illa jussa , sed permissa (ut scilicet de Evangelio sine manuum opere viverent) ut quisquis uti vellet , eo uteretur quod sibi liceret**

*ex Domini constitutione : si quis autem uti nolle-
 non contra jussum faceret , sed de suo jure cederet , mi-
 sericordius & laboriosius conversatus in Evangelio ,
 in quo & debitam mercedem nolle accipere . Alioquin
 contra jussum Domini fecit Apostolus , qui postquam
 ostendit sibi licere , statim subjecit : Sed tamen ego
 non sum usus hac potestate . Deinceps pluribus ar-
 gumentis confirmat , eam potestatem factam Aposto-
 lis non operandi , esse intelligendam de opere cor-
 porali . Qua tamen potestate Paulum uti noluisse
 eo certe consilio , ne Evangelii causa mercimonio-
 rum nundinas exerceri aliquis argueret . Vide quid
 respondeat (Paulus) : Ut evangelizans , inquit , si-
 ne sumptu ponam Evangelium , id est , ut non sit
 credentibus sumptuosum Evangelium , ne putent ad
 hoc sibi evangelizari , ut id Evangelista quasi ven-
 dere videantur . Et tamen redit etiam atque etiam ,
 ut ostendat quid sibi jure dominico liceat , & ipse
 non faciat : Ut non abutar , inquit , potestate mea
 in Evangelio . Quibus rebus dispositis , Augusti-
 nus propius accedit , ut ostendat causas , quare ,
 Apostoli , ceterique omnes qui altari serviunt ,
 ea operandi lege forent soluti . Causas nimirum
 justissimas fuisse duas confirmat num. 35 , id est ,
 corporis viriumque infirmitatem , & rerum sacra-
 rum procuracionem . Rectissime sane . Neque enim
 sine immanitate debemus mancos , & membris ca-
 ptos , aut quacumque alia corporis infirmitate vel
 agitudine laborantes , quia non operentur , de-
 ferere : quum potius ex christianæ religionis a pri-
 mis usque temporibus recepto instituto , eos alere ,
 & fovere in Ecclesia christianorum beneficentia & li-
 beralitas consueverit . Verumtamen illam corporis ,
 sive virium debilitatem re fore talem , & veram
 vult Augustinus , non simulatam , aut ementitam .
 Aliud est enim , inquit , corporis infirmitatem , vel*

veram allegare, vel falsam pretendere: aliud auzem sic decipi, & sic decipere, ut insuper ideo videatur in servis Dei major esse justitia, quia potuit inter imperitos regnare pigrizia. Qui enim veram corporis ostendit infirmitatem, humane tractandus est: qui autem falsam pretendit, & convinci non potest, Deo dimittendus est: neuter tamen eorum perniciosam regulam figit: quia bonus servus Dei & manifeste infirmo patri suo servit, & fallenti quum credit, quia malum eum non putat, non imitatur, ut malus sit: & si non ei credit, fallacem putat, ac nihilominus non imitatur. Ab illo vero qui dicit, Hæc est vera justitia, ut nihil corporaliter operando imitemur volatilia celi, quoniam qui tale aliquid fuerit operatus, contra Evangelium facit; quisquis animo infirmus hoc audit, & credit, non quia sic vacat, sed quia sic errat, lugendus est. 22.

At de ecclesiasticis occupationibus impensius agit Augustinus. Et quia Mamachius id prorsus agere videtur, ut ob unam rerum sacrarum administrationem, Monachos universos ab opere sevocandos censeat; propterea & nos paulo diligentius rem omnem enarrabimus. Ac primo Augustinus perspicuis argumentis ostendit, merito suo Apostolos, & ceteros illos prædicationis ministros, propter gravissimas ipsorum occupationes, divinitus habuisse operis vacationem, tametsi eorum nonnulli minus ea sint usi. Quam ad rem affert illud Apostoli 1. ad Corinth. cap. 9. *Quis militat suis stipendiis? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit?* Et alia quæ ibi leguntur num. 8. Monet propterea, ut & Paulo pareamus, qui exemplo etiam suo operosæ vitæ nobis præbuit documenta; & ejusdem quoque jussioni obtemperemus, qui divites vult de suis facultatibus largiri, quod ad victum ministrorum templi satis sit: iis

videlicet alimentum *Suppleatur ex oblationibus bonorum fidelium, quod laborantibus, & aliquid unde victum transigant operantibus, propter infirmitates tamen corporales aliquorum, & propter ecclesiasticas occupationes, vel eruditionem doctrinae salutaris, deesse putaverint.* 19. Ne quis vero desidiosus Monachus an-
sam inde capiat detrectandi laboris, eo quod orationi, & psalmodiae, & lectioni, & verbo Dei vacare oporteat, ausculta, Mamachi, quid ea de re addat sapientissimus Doctor: *Quid enim agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquit, & psalmis, & lectioni, & verbo Dei. Sancta plane vita, & Christi suavitate laudabilis: sed si ab his avocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipsa esca quotidie preparanda, ut possint apponi, & assumi. Si autem ad ista vacare servos Dei certis intervallis temporum ipsius infirmitatis necessitas cogit, cur non & apostolicis preceptis observandis aliquas partes temporum deputamus? Citius enim exauditur una obediens oratio, quam decem millia contemptoris. Cantica vero divina cantare, etiam manibus operantes facile possunt, & ipsum laborem tanquam divino celestium consolari. An ignoramus, omnes opifices quibus vanitatibus, & plerumque etiam turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda & linguas suas, quum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit servum Dei manibus operantem in lege Domini meditari, & psallere nomini Domini altissimi; ita sane ut ad ea discenda, quae memoriter recolat habeat seposita tempora? Ad hoc enim & illa bona opera fidelium, subsidio supplendorum necessariorum deesse non debent, ut hora, quibus ad erudiendum animum ita vacatur, ut illa opera corporalia geri non possint, non opprimant egestate. Qui autem sic dicunt vacare lectioni, nonne illic inveniunt quod pre-*

cepit Apostolus? Quæ est ista ergo perversitas, lectioni nolle obtemperare, dum vult ei vacare, & ut quod bonum est diutius legatur, ideo facere nolle quod legitur? Quis enim nesciat, tanto citius quemque proficere quum bona legit, quanto citius facit quod legit? 20. Operari vero nolentes obtentu erogandi verbi Dei sic castigat: Si autem alicui sermo erogandus est, & ita occupat, ut manibus operari non vacet; namquid hoc omnes in monasterio possunt, venientibus ad se ex alio genere vita fratribus, vel divinas lectiones exponere, vel de aliquibus questionibus salutaribus disputare? Quando ergo non omnes possunt, cur sub hoc obtentu omnes vacare volunt? Quamquam etsi omnes possent, vicissitudine facere deberent, non solum ne ceteri a necessariis operibus occuparentur, sed etiam quia sufficit, ut audientibus pluribus unus loquatur. Deinde ipsi Apostolo quomodo vacaret operari manibus suis, nisi ad erogandum verbum Dei certa tempora constitueret? Neque enim & hoc Deus latere nos voluit. Nam & cujus artis opifex fuerit, & quibus temporibus vacaret dispensando Evangelio, sancta Scriptura non tacuit. 21. Ad quæ verba si attendere libuisset Mamachio, opinor, non adeo cerviculam suam jactasset. Nam quas commentitias ipse obtendit verborum Augustini interpretationes, eas mera esse deliramenta, satis res ipsa demonstrat. Quod si pertinax adhuc esse voluerit, adeat Johannem Mabillonium, monasticarum antiquitatum minime incuriosum, qui in suo de studiis Monasticis commentario, quid ea de re tota sentiret, indicare veritus non est (1).

Ob-

(1) Verum ex universo D. Augustini tractatu de opere Monachi sat loqui constat, mentem ipsius quantum

Objecerat autem sibi Augustinus num. 23 ignavorum Monachorum quaestiones, qui aiebant, sicuti Apostoli, & ceteri fratres Domini acceperant hanc potestatem, ordinante Domino, ut qui Evangelium annuntiarent, ex Evangelio viverent, hoc ipsum beneficium quominus sibi tribuatur, faciendum non esse. Quibus ita respondet: Hanc quaestionem breviter solverem, si dicerem, quia & juste dicerem, credendum esse Apostolo. Ipse enim sciebat, cur in Ecclesiis gentium non oporteret portari venale Evangelium, non culpans coapostolos suos, sed distinguens ministerium suum: quia ita inter se distribuerant, procul dubio admonente Spiritu Sancto, evangelizan-

di

tum ad hoc esse: Quod si in praefatis muneribus ecclesiasticis tempus ita absumatur, ut nihil prorsus ad laborem supersit, ut revera Apostolis contingebat (Monachi namque a S. Doctore ibi confutati, eorum adducebant exemplum) tunc sane vel ipsi possunt immunes ab opere declarari: quemadmodum sanctis iis Monachis fortassis obtigit, quos S. Johannes Chrysostomus in Phoeniciam misit ad infidelium conversionem. At vero respectu eorum, qui statis dumtaxat horis, vel Altari serviunt, vel ad ecclesiastica munia occupantur (propter ecclesiasticas occupationes) D. Augustinus utique vult eo tempore manualemente se intermittere laborem, non autem eundem absolute negligi. Ceterum perspicuum est, sanctum legistorem nostrum Benedictum nunquam cum Monasteriorum Sacerdotibus ab illo dispensasse: de iis namque in Regula habet: Scientes se multo magis disciplina regulari subditos. Nec enim occasione Sacerdotii obvisci debent Regulae obedientiam & disciplinam, sed magis ac magis in Deum proficere. De stud. Monast. cap. XIV.

di provincias , ut Paulus , & Barnabas ad gentes irent , illi autem in circumcissionem . Hoc tamen eum praecepisse iis , qui non habebant ejusmodi potestatem , ea , quæ jam multa dicta sunt , manifestant . Isti autem fratres nostri temere sibi arrogant , quantum existimo , quod ejusmodi haberent potestatem . Si enim Evangelista sunt , fateor , habeant : si ministri altaris , dispensatores sacramentorum , bene sibi istam non arrogant , sed plane vindicant potestatem . Quibus verbis non aliam tribuamus oportet sententiam , quam quæ ex universi commentarii ordine & argumento desumenda est . Ex serie enim rerum expositarum , nihil aliud verbis illis voluisse Augustinum , apparet , quam , si rerum sacrarum functiones adeo operosæ forent , & assiduæ , quales prorsus erant veterum illorum ministrorum altaris , qui sacramenta ita dispensabant , ut operandi minus suppetere tempus ; tum recte petendam esse operis vacationem . Tum adhibendum exemplum Apostolorum , qui , quod procurationi Ecclesiæ totos sese tradiderunt , jure potestatem sine opere vivendi de Evangelio a Domino acceperant . Quæ eadem potestas merito proinde Episcopis , & Parochis tribui potest ; Monachis qui potest ? Nam Clerici munus universale Clericos omnes ab opere faciendo non eximere , nisi quando cura sacrorum nullum concedit labori locum , rem esse sane quam exploratam arbitror . Indicat id ordo a Christo Domino , atque ab Apostolis non minus voce , quam exemplo in Ecclesia constitutus . Indicant Canones Concilii IV Carthaginienensis , a Mamachio item recitati : sic enim se habent : Can. LI. Clericus quantumlibet verbo Dei eruditus , artificulo victum quarat . Can. LII. Clericus victum , & vestitum sibi vel artificulo , vel agricultura , absque officii sui detrimento , parat . Can. LIII. Omnes Clerici , qui ad operan-

dum validiores sunt, artificiola, & litteras discant. Quod si Clerici sacri officii causa nullam habebant operis immunitatem, sed artificiolo, vel agricultura victum sibi & vestitum parare oportebat; quid de Monachis, dicendum, qui ejurata facultatum possessione, votum præterea addunt paupertatis? Atque hæc est ratio, propter quam in Regula Magistri sancitum est, quod si contingat, Sacerdotes aliquos seculares ad Religionem transire, hosque manua-lem dedignari laborem, ad proprias actutum Ecclesias remittantur: quandoquidem tantum abest, quod a sacerdotali charactere ab eo eximantur, ut potius ex hoc reliquis teneantur esse exemplo, implendo scilicet in semetipfos præceptum illud, quod & ceteros edocere tenentur, videlicet: *Qui non laborat, nec panem ad manducandum habeat*. Verba sunt Mabillonii ex lib. 1. de stud. Monast. cap. XIV. Quæ quidem satis esse puto, quæ Mamachii magnifica verba comprimant, ne posthac Monachis, sacri muneris causa, vacationem universæ tribuendam existimet.

Sed eo, unde digressi sumus, revertamur. Duabus illis causis vacationis ab opere, quas hætenus enarravimus, aliam etiam, etsi minoris momenti, addere videtur Augustinus. Homines nempe, qui monasticum institutum amplectuntur, alios esse, ait, qui ex classe operariorum, humilisque conditionis, alios qui ex ordine illustrium, ac divitum proficiuntur. Humiliores quidem, & pauperes nefas esse opera manuum detrectare: adeo ut *Si nolint operari, nec manducent*: ne scilicet in castra Monachorum mollioris vitæ ducendæ causa, id quod antea assequi nequiverant, venisse videantur. Cum nobilibus vero, ac divitibus lenius egit (1). Vult enim

(1) 25. *Si saltem habebant aliquid in hoc seculo, quo*

enim illos, si nulla infirmitate corporis impedian-
tur, opificia non contemnere. Id enim cum ad
sanandum prioris superbiae tumorem, tum ad au-
fe-

quo facile sine opificio sustentarent istam vitam, quod con-
versi ad Deum indigentibus dispersiti sunt, & cre-
denda est eorum infirmitas, & ferenda. Solent enim
tales, non melius, sicut multi putant, sed, quod
est verum, languidius educati, laborem operum cor-
poralium sustinere non posse. Tales fortasse multi
erant in Ierosolyma. Nam & scriptum est, quod
prædia sua vendiderint, & pretia eorum ante pedes
Apostolorum posuerint, ut distribueretur unicuique
sicut opus erat. Nunc autem veniunt plerum-
que ad hanc professionem servitutis Dei & ex condi-
tione servili, vel etiam liberti, vel propter hoc a
dominis liberati, sive liberandi, & ex vita tusci-
cana, & ex opificum exercitatione & plebejo labo-
re, tanto utique felicius, quanto fortius educati:
qui si non admittantur, grave delictum est. Multi
enim ex eo numero vere magni & imitandi extiterunt
. Hæc itaque pia & sancta cogitatio facit,
ut etiam tales admittantur, qui nullum afferant
mutata in melius vite documentum. Neque enim
apparet, utrum ex proposito servitutis Dei venerint,
an vitam inopem & laboriosam fugientes vacui, pa-
sci atque vestiri voluerint, & insuper honorari ab
eis, a quibus contemni conterique consueverant. Tales
ergo quoniam se quo minus operentur, de infirmitate
corporis excusare non possunt: præterita quippe vita
consuetudine convincuntur, umbraculo male discipline
se contegent, ut ex male intellecto Evangelio præcep-
ta apostolica pervertere meditentur: vere volatili-
cali, sed per superbiam in altum se extollendo; &
særum agri, sed carnaliter sentiendo.

ferendam pigris ex vita humiliore, & exercitatio-
 venientibus excusationem, plurimum valere. Sin
 nolint operari, cogendos non esse. Solent enim ta-
 les, non melius, sicut multi putant, sed quod est
 verum, languidius educati, laborem operum cor-
 poralium sustinere non posse 25. Ne vero desidia se-
 se dedant, ipsis attribuenda ea Monasterii opera,
 quæ, tametsi a corporali functione sint liberiora,
 vigilantiam tamen administratione curanda sunt, ut nec
 ipsi panem suum, quoniam communis jam factus est,
 gratis manducent (1). Graviter autem succenset eo-
 rum

(1) 32. Si ad hanc vitam ex divite quisquam con-
 vertitur, & nulla infirmitate corporis impeditur,
 itane desipimus a sapore Christi, ut non intelliga-
 mus quantus superbie prioris tumor sanetur, quum
 circumcisis superfluis, quibus ante animus exitiabili-
 ter inflammabatur, ad modica, quæ restant, huic
 vitæ naturaliter necessaria, etiam opificis humilitas
 minime recusetur? . . . 33. Quamobrem etiam illi,
 qui relicta vel distributa, sive ampla, sive qua-
 licumque opulenta facultate, inter pauperes Christi
 pia & salubri humilitate numerari voluerunt; si
 corpore ita valent, & ab ecclesiasticis occupatio-
 nibus vacant, (quanquam eis tam magnum animi
 sui documentum afferentibus, & ejusdem societatis
 indigentia de his rebus, quas habebant, vel pluri-
 mum, vel non parum conferentibus, vicem susten-
 tanda vitæ eorum res ipsa communis, & fraterna
 caritas debeat) tamen si & ipsi manibus operentur,
 ut pigris ex vita humilior, & ob hoc exercitatio-
 venientibus auferant excusationem, multo misericordius
 agunt, quam quum omnia sua indigentibus diviserint.
 Quod quidam, si nolint, quis audeat cogere? Qui-
 bus

rum temeritatem, qui ne dum iidem ipsi otiosi, sed alios etiam a labore avocare cupiebant. Contingit enim eis, inquit, quod in viduis junioribus indisciplinatis cavendum idem Apostolus dicit: simul autem & otiosa esse discunt, non solum autem otiosa, sed etiam curiosa & verborosa, loquentes quae non oporteat. Hoc ille de malis feminis dicebat, quod nos etiam in malis viris dolemus & plangimus, qui adversus eum ipsum, in cuius epistolis ista legimus, otiosi & verborosi, quae non oportet loquuntur. Et si qui sunt inter eos, qui eo proposito ad sanctam militiam venerint, ut placeant cui se probaverunt, quum ita vigeant viribus corporis, & integritate valetudinis, ut non solum erudi, sed etiam secundum Apostolum operari possint, exceptis istorum otiosis corruptisque sermonibus, quos judicare per imperitum tyrocinium non valeant, in eandem labem pestifera contagione mutantur: non solum non imitantes obedientiam sanctorum quiete operantium, & aliorum Monasteriorum in saluberrima disciplina se-

bus tamen invenienda sunt opera in Monasterio, etiam a corporali functione liberiora, sed vigilantia administratione curanda, ut nec ipsi panem suum, quoniam communis jam factus est, gratis manducent. Illi autem qui etiam praeter istam sanctam societatem vitam labore corporis transigebant, ex quorum numero plures ad Monasteria veniunt, quia & in ipso humano genere plures sunt; si nolunt operari, nec manducant. Neque enim propterea in militia christiana ad pietatem devotes humiliantur, ut pauperes ad superbiam extollantur. Nullo modo enim decet, ut in ea vita, ubi sunt senatores laboriosi, ibi fiant opifices otiosi: & quo veniunt, relictis deliciis suis, qui fuerant praediorum domini, ibi sint vestigiis delicati.

secundum apostolicam normam viventium, sed etiam insultantes melioribus, tanquam conservatricem Evangelii predicantes pigritiam, tanquam pravaricatricem accusantes misericordiam. Multo enim misericordius operatur erga animas infirmorum, qui bonæ famæ servorum Dei consulit, quam erga corpora egentium, qui panem esurientibus frangit. Quapropter utinam isti, qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis. Neque enim tam multos ad imitationem invitant, si eis non tantum exempla pigra, sed etiam muta proponerent. 26. Quam vellem hunc locum paulo diligentius expendisset Mamachius! Facile enim fuisset intelligere, quorsum verba illa pertineret, Non solum erudiri, sed etiam secundum Apostolum operari. Et profecto minus multa temere effutisset: nec profanis ansam præbuisset, hujus temporis Regularibus obijciendi, quæ tum Augustinus de Monachis otiosis, & vagis adnotavit (1).

At-

(1) 36, Quæ quum ita sint, sine me paululum, sancte frater (dat enim mihi Dominus per te magnam fiduciam) eos ipsos alloqui filios, & fratres nostros, quos novi quanta nobiscum dilectione parturias, donec in eis apostolica disciplina formetur. O servi Dei, milites Christi, itane dissimulatis callidissimi hostis insidias, qui bonam famam vestram, tam bonum Christi odorem, ne dicam animæ bonæ, Post odorem unguentorum tuorum curremus, & sic laqueos ejus evadant, omni modo cupiens obscurare putoribus suis tam multos hypocritas sub habitu Monachorum usquequaque dispersit, circumeuntes provincias, nusquam missos, nusquam stantes, nusquam sedentes? Alii membra Martyrum, si tamen Martyrum, venditant: alii fimbrias & phylacteria sua magnificant: alii

pa-

Atque ut eorum refelleret voces Augustinus, qui ei forte objicerent illud Scripturæ, quasi onera gravia vellet alligare, & alienis humeris imponere, quæ ipse digito attingere noller; labores, & occupationum suarum gravitatem enarrare non recusat, ipsum Christum Jesum testatus, vehementer sane, semperque optasse aliquid manibus suis operari, unde vitæ commoda pararet, simul & certas horas habere ad legendum, & orandum. Sed ab immensa negotiorum mole districto ei hoc facere non licuisse (1). Denique de opere Monachorum dispu-

E ta

parentes vel consanguineos suos in illa, vel in illa regione se audisse vivere, & ad eos pergere mentuntur; & omnes petunt, omnes exigunt, aut sumptus lucrose egestatis, aut simulatæ pretium sanctitatis; quum interea ubicunque in factis suis malis deprehensi fuerint, vel quoquo modo innotuerint, sub generali nomine Monachorum vestrum propositum blasphematur, tam bonum, tam sanctum, quod in Christi nomine cupimus, sicut per alias terras, sic per totam Africam pullulare. Nomen ergo inflammamini zelo Dei? Nomen concalescit cor vestrum intus vos, & in meditatione vestra exarlescit ignis, ut istorum mala opera bonis operibus persequamini, ut eis amputetis occasionem turpium nundinarum, quibus existimatio vestra leditur, & infirmis offendiculum ponitur? Misereamini ergo, & compatimini, & ostendite hominibus, non vos in otio facilem victum, sed per angustam & arctam viam hujus propositi, regnum Dei querere. Eadem vobis causa est, quæ Apostolo fuit, ut amputetis occasionem iis, qui querunt occasionem, at qui illorum putoribus praefocantur, in odore vestro bono reficiantur.

(1) 37. Non alligamus onera gratia, & vestris lu-

tationem his claudit gravissimis verbis: *Hæc, mi carissime, & in Christi visceribus venerande frater Aureli, quantum donavis ut possem, qui per te mihi iussit ut facerem, de opere Monachorum non distu-*

li

humeris imponimus, quæ nos digito attingere nolumus. Quærite, & agnoscite labores occupationum nostrarum, & in aliquibus nostrorum etiam corporum infirmitates, & Ecclesiarum, quibus servimus, talem jam consuetudinem, ut nos ad illa opera, ad quæ vos hortamur, vacare non sinant. Quanquam enim dicere possimus, Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Tamen Dominum Jesum, in cujus nomine securus hæc dico, testem invoco super animam meam, quoniam quantum attinet ad meum commodum, multo mallet per singulos dies certis horis, quantum in bene moderatis Monasteriis constitutum est, aliquid manibus operari (si tamen per Thomam Mamachium licuisset) & ceteras oras habere ad legendum & orandum, aut aliquid de divinis litteris agendum liberas, quam tumultuosissimas perplexitates causarum alienarum pati de negotiis secularibus, vel judicando dirimendis, vel interveniendo præcidendis: quibus nos molestiis idem affixit Apostolus, non utique suo, sed ejus, qui per eum loquebatur arbitrio, quas tamen ipsum perpeßum fuisse non legimus. Aliter enim se habebat apostolatus ejus discessus. Nec dixit, Secularia igitur judicia si habueritis, ad nos deferre, aut nos constituite ad judicandum: sed, eos qui contemptibiles sunt in Ecclesia, hos, inquit, collocate. Ad reverentiam vobis dico: sic non est inter vos quisquam sapiens, qui possit

inter

si scribere, id maxime curans, ne boni fratres apostolicis praeceptis obediētes a pigris, & inobediētib; etiam praevaricatores Evangelii dicerentur: ut qui non operantur, saltem illos qui operantur sibi anteponendos esse non dubitent. Ceterum quis ferat homines contumaces saluberrimis Apostoli monitis resistentes, non sicut infirmiores tolerari, sed sicut etiam sanctiores praedicari, ut Monasteria doctrina saniore fundata, gemina illecebra corrumpantur, & dissoluta licentia vacationis, & falso nomine sanctitatis? Sciant ergo etiam ceteri fratres, & filii nostri, qui favere talibus, & huiusmodi praesumptionem per ignoscantiam

E 2

de

inter fratrem suum iudicare: sed frater cum fratre iudicatur, & hoc apud infideles? Sapientes ergo qui locis consistebant fideles & sanctos, non qui hac atque hac propter Evangelium discurrerant, talium negotiorum examinatores esse voluit. Unde nunquam de isto scriptum est, quod aliquando talibus vacaverit, a quibus nos excusare non possumus, etiam si contemptibiles simus: quia & hos collocari voluit, si sapientes desuissent, potiusquam ut negotia Christianorum deferrentur in forum. Quem tamen laborem non sine consolatione Domini suscipimus pro spe vine aeternae, ut fructum seramus cum tolerantia. Servi enim sumus ejus Ecclesiae, & maxime infirmioribus membris, qualialibet in eodem corpore membra simus. Omitto alias innumerabiles ecclesiasticas curas, quas fortasse nemo credit, nisi qui expertus est. Non ergo alligamus onera gravia, & humeris vestris imponimus, quae nos attingit non tangimus: quandoquidem si officii nostri salva ratione possemus (videt ille qui probat corda nostra) mallemus hac agere, quae us agatis. hortamur, quam ea, quae nos agere cogi-

defendere consueverunt, se potissimum corrigendos, ut illi corrigi possint, non ut infirmetur, benefacere. Sane in eo quod servis Dei prompte, atque alacriter necessaria subministrant, non solum non reprehendimus, sed etiam suavissime amplectimur: sed ne perversa misericordia magis eorum futura vita noceant, quam presenti subveniant. Quibus eisdem verbis liceat mihi Mamachium, non vexandi causa, ut saepe ille me, sed more christiano, compellare.

Hæc prorsus fuit Augustini de opere Monachorum sententia: quæ quidem tametsi per se ipsa illustrior sit, quam ut a nobis majori luce aspergatur; eamque satis aperte declaret ipsum commentarii argumentum; summam tamen illius non erit abs re ordine hic recensere. Nam universa ea de re Augustini disciplina ad hæc fere capita referri potest: I Pauli esse præceptum, *Qui non vult operari, nec manducet*, quod peræque ad omnes pertinet Christianos: ipsum vero Apostolum habuisse operis vacationem: sicuti & ceteros Apostolos, qua tamen eum uti noluisse: contraque ea manifestissima verba non esse disputandum. II Opus fuisse illud vere corporale, nempe fabrorum, aut futorum, aut rusticorum, aut his simile, quod reipublicæ esset utile. III Eidem vero Apostolo in tantis apostolatus occupationibus tempus non defuisse, quo suo de opere victum sibi compararet. IV Illam autem vacationem, quam Apostoli habuerunt, fuisse permissam, non iussam, ita ut liberum cuique esset ea uti, nec ne. V Apostolum tamen ea immunitate usum non fuisse, ne Evangelium habere quæstuosum videretur. VI Causas esse justas vacationis, corporis infirmitatem, & rerum sacrarum procuracionem. VII Orationes tamen, psalmodiam, lectionem, & verbi Dei prædicationem, quin etiam *eruditionem*, nempe studia litterarum, impedimento esse non debere, quo minus quisque opus ma-

num

num aliquod exerceret. VIII Sacramentorum vero administrationem, & ceteras ecclesiasticas occupationes eatenus Monachos ab opere immunes facere, quoad ex ea rerum divinarum procuracione nihil iis ad opus faciendum suppetat temporis. IX Urique Monachi, ex divitum & nobilium conditione venientes, non esse, cur operari recusent: qui si operari prorsus noluerint, cogendos non esse: eisdem nihilominus attribuenda ea Monasterii officia, quæ sedulam curam postulant, ut nec ipsi panem suum gratis manducent. X Indignum vero esse eorum Monachorum facinus, qui nedum ipsi oriosi & nihil agentes, sed illud etiam agunt, ut imperitis suis sermonibus ceteros ab opere ad desidiam invitent. XI Ipsum denique Augustinum, Episcopum, & maximis rerum gravissimarum oneribus pene obrutum, illud semper optasse, ut aliquid manibus suis operari liceret, unde vitæ necessaria sibi pararet. Hæc profecto est doctrinæ Augustini summa, quam si veluti facem usque secutus sum, haud me poenitebit. Sed ea si cum illa conferatur summa, quam certis conclusiunculis distinctam adversus ea, quæ a me scripta fuerant, velut operis complementum peregit Mamachius; nemo non sentiet, quid inter ratiocinationem intersit, & vaniloquentiam. Sunt enim ibi omnia temere congesta, & inter commentitias fabellas referri jure possunt. Quæ autem ego ex Augustini doctrina collegi, utrum ex certis sint deducta principiis, aliorum esto judicium. Audacter certe affirmabo, per quam mirum videri debere, ausum esse eum tam turpiter usurpare sanctissimum nomen Augustini. Etenim sit callidus Mamachius, sit in differendo versutus; quasunque tamen excogitavit cavillationes, & interpretationes vafas, vides, Bottari sapientissime, eas propemodum non alias esse, quam quas olim obrulerant

Monachi illi, nimium otii cupidi, quasque scientissime refutaverat Augustinus.

Quod si nihilominus Mamachius aliquem consulaverit Augustini explanatorem, qui nobis illius sententiam sine circuitione verborum, & planissime demonstret; sumamus, obsecro, aliquem, qui ab omni suscipione remotus, germanam nobis exhibeat augustinianæ sententiæ intelligentiam. At quem probiorem optamus Augustini interpretem, quam (vide quousque de causæ bonitate confidam) D. Thomam Aquinatem? Et profecto nulla major ac verior S. Doctoris laus, quam quod Augustini doctrinam, ac propemodum singula vestigia universe secutus sit: & vero etiam Thomæ testimonium apud Mamachium plurimum valere debet. Et quoniam cum Mamachio admodum liberaliter agere placet, hac de re consulamus eum locum prorsus ad quem me, pudore scilicet suffusum, amandat ipse. Is est Thomæ locus in 2. 2. quæst. 187, ubi art. 4 plane circumscripteque complexus, quæ ante in art. 5. exposuerat, in conclusione hæc inter cetera statuit: *Si vero aliqui sint Religiosi, qui absque necessitate, & utilitate, quam afferant, velint otiosi, de eleemosynis, quæ dantur pauperibus, vivere; hoc est eis illicitum.* Deinde vero in responsi.: *Ad quintum dicendum, quod quando apparet manifesta necessitas, & utilitas, propter quam aliqui Religiosi de eleemosynis vivant absque opere manuali, non scandalizantur ex hoc infirmi, sed malitiosi, more Phariseorum, quorum scandalum contemnendum Dominus docet Matth. 15. Sed si non esset evidens necessitas, & utilitas, posset exinde generari scandalum infirmis; quod esset vitandum. Idem tamen scandalum imminere potest de iis, qui facultatibus communibus otiosi utuntur. Quæ postrema verba male, opinor, sonare videntur Mamachio. Aliquam idcirco inveniet idoneam interpre-*

pretationem : aut denique totum illum articulum 4
 non esse Thomæ affirmabit : mira est hominis in
 ea re facultas . Interea tamen , dum is Pa-
 trum monumenta in fontibus consulit , aio , po-
 terat ne D. Thomas significantius universam Au-
 gustini sententiam paucis verbis complecti ? Osten-
 dit nimirum , tum Monachos , remota offensio-
 ne , posse sine opere manuali de eleemosynis vivere ,
quum esset evidens necessitas & utilitas : idem autem
 valere cum *iis , qui facultatibus communibus otiosi*
utuntur . In quo quidem Thomas Augustini persecutus
 est disciplinam , ut sæpius ibidem ipse demonstrat .
 Quod profecto eo majorem vim habere puto , quod
 quæ Augustinus de sui temporis Monachis disseruit ,
 ea Thomas ad Monachos Mendicantes prorsus per-
 tinere affirmavit . At vero tam perspicuam Thomæ
 Aquinatis sententiam Thomam Mamachium thomi-
 sticis disciplinis innutritum latuisse , per quam mi-
 rum videri potest . Latuisse , inquam : nam si minus ,
 non tam mirum , quam aliquid gravius videri debet .
 Attamen videre jam videor Mamachium inflatis buc-
 cis vociferantem , non eum esse Thomæ locum , quem
 maxime expendi cupiat : alium esse clamat , & qui-
 dem luculentissimum , unde hujusce quæstionis illius
 eruamus sententiam , id est Opusculum XIX . Age , ge-
 rendus est ei mos , quoniam semel liberales esse cœ-
 pimus . Fateor equidem , Bottari , eo in Opusculo illud
 prorsus egisse D. Thomam , ut Cœnobitas , & Monachos
 omnes contra adversariorum insectationes & contu-
 melias defenderet : præsertim vero refellendas susce-
 pisse criminationes Guillelmi de Sancto amore , qui
 non vulgari quadam sapientiæ opinione multas accu-
 sationes , multos etiam errores contra Mendicantes
 in vulgus disseminaverat . Verum quamvis ad eam
 causam accesserit D. Thomas jussu suorum Præfecto-
 rum , quamvis suam ipse causam totis lacertis &

viribus defendere aggressus sit ; fateor item , & una mecum fateatur oportet Mamachius , nihil usquam ab eo fuisse pronuntiatum , quod a suscepta cultaque Augustini disciplina quidquam abhorreret . Nam in Cap. V ejusdem illius opusculi sic affirmat : *Quando aliquis per laborem manuum non retrahitur ab aliquo utiliori opere , melius est manibus operari , ut exinde possit sibi sufficere , & aliis ministrare , & precipue quando esset in scandalum infirmorum .* Et deinde in Cap. VII , *Ad septimum* (inquit) *dicendum , quod lex illa (de mendicantibus validis) loquitur de validis mendicantibus , qui nullam utilitatem reipublice afferebant , sed otiose viventes usurpabant illud , quod aliis pauperibus debebatur : quod patet ex hoc , quod lex eos inertes nominat , sicut sunt guliardi , & alii similes , qui victum ab hominibus querunt otiose viventes , quod nonnisi perversissime in Religiosos retorqueri potest .* Vides , Mamachi , D. Thomam operis vacationem concedere Canobitis navis & industriis , & bene de republica merentibus ; denegare vero inertibus & inutilibus ? Atque illud prorsus est , quod mirifice congruit cum Augustini sententia : quam , si ego unquam secutus sum , nec Mamachius , nec quisquam alius jure mihi crimini , aut probro tribuere potest .

At revocat se tandem Mamachius , atque inquit , minime verum esse nunc temporis exulasse Monasteriis manuum opus , quum in unoquoque extare videamus minorum gentium Monachos , quos Conversos vocat , quorum munus , ceteris intervire , & rei domesticæ curam gerere . O præclarum opus ! Et quidem . . . Sed his abstinemus , ne quis fortasse parum me honorifice , pro eo ac debeo , de sanctissimo Monachorum instituto sentire suspicetur . Id unum jam audacter dicere posse videor , non temere me , nec sine justa de causa scripsisse in Adnotationibus , *Monastici ordinis conditores , ac præ-*

ce-

ceteris Basilium, & Benedictum, nihil tantopere alumnis suis edixisse, quam ut manibus suis, opere faciendo, quod ad vitam sustentandam opus esset, sibi compararent. Idque duobus præsertim de causis factum affirmavi, & ut honesto aliquo negotio otii languorem effugerent, & ut nemini essent onerosi. Quod præclare declaraverat Augustinus cum alias, tum etiam in libro de moribus Ecclesiæ, instituta Monachorum Ægypti commendans (1). Quamobrem infectetur licet Mamachius; plane ostendisse arbitror, nihil hisce in verbis meis deprehendi, quod non modo cum instituto, & loquendi forma D. Basilii, & Benedicti, sed cum ceterorum etiam sapientissimorum Patrum sententiis, & verbis etiam non sit consentaneum. Quod si tam sanctissimi, tamque omni laude præstantissimi viri ita de Monachis iudicarunt; putas, clarissime Bottari, male mecum agi, si conducibilis mihi, & honestius existimem, illis D. Pauli discipulis errare potius, quam isthoc magistro erudiri? Denique ut fuerit æquius, Monachos in otio esse, quam in negotio & labore; non ego, qui SS. Patrum dictis steti, sed Patres ipsi, qui tantopere Monachis opus commendarunt, in culpa esse debent.

At-

(1) Nemo quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & a Deo mens impediri non possit. . . . Sane quidquid necessario victui redundat (nam redundat plurimum ex operibus manuum, & epularum restrictione) tanta cura egentibus distribuitur, quanta non ab ipsis, qui distribuunt, comparatum est. Nullo modo namque satagunt, ut hæc sibi abundant, sed omni modo agunt, ut non apud se remaneat quod abundaverit, usque adeo ut oneratas etiam naves in ea loca mittant, quæ inopes insolunt. cap. 31.

Atque etiam nobis opponit testimonium Cassiodori: quod ego dum lego, addubitare soleo, serione Mamachius, an pueriliter agere voluerit. Cassiodori locus est ex lib. Institut. Divin. cap. XXVIII, ubi hæc leguntur: *Quod si alicui fratrum, ut meminit Virgilius,*

*Frigidus obsistit circum præcordia sanguis,
ut nec humanis, nec divinis litteris perfecte possit erudi-
ri; aliqua tamen scientiæ mediocritate suffultus,
eligat certe quod sequitur:*

*Rura mihi, & rigui placeant in vallibus a-
mnes.*

*Quia nec ipsum est a Monachis alienum, bor-
tos colere, agros exercere, & pomorum succu-
ditate gratulari. Legitur enim in psal. CXXVII:
Labores manuum tuarum quia manducabis, bea-
tus es, & bene tibi erit. Recenset deinde plures
rei rusticiæ scriptores, quorum Monachis illis copiam
comparasse scribit, ut eorum lectione colendorum
agrorum discerent rationem. Quæso autem ex Ma-
machio, quodnam fuit Cassiodoro scribendi consi-
lium? Ut Monachis, ait, illis suis studia littera-
rum commendaret. Esto. Quid tum? Nempe, si
eorum aliquis nec humanis, nec divinis litteris perfe-
cte possit erudiri, quanquam aliqua scientiæ mediocri-
tate suffultus (quæ res quam late pateat, nemo
non videt) huic agriculturam exercendam proponit:
ea nimirum de causa, quia nec ipsum est a Mona-
chis alienum hortos colere, agros exercere &c. Ubi
animadvertendum etiam est, opus rusticum commen-
dari non Monachis modo illiteratis, quos *Conversos*
Mamachius appellat, sed litteratis etiam, qui tamen
minus multos in disciplinis habere progressus que-
unt. Hoc nonne est causæ tuæ, Mamachi, sa-
curim iniicere? Nam quidnam tuo instituto potest
esse magis contrarium, quam isthæc Cassiodori sen-
ten-*

tentia? Etenim, quod tantopere ingeris, ediscendi litterarum causa Coenobitas ab opere oportere esse feriatos, quam angustis finibus eo testimonio immunitas illa circumscribatur, nemo non intelligit: quod unum satis esse reor ad omnes conatus tuos infringendos. At rusticos Cassiodorus Monachis illis in colendis agris attribuit. Mitto quorsum isthoc pertineat. An propterea Cassiodorus minus præcipit, nec ipsum esse a Monachis alienum, hortos colere, agros exercere?

Nam quod ibidem testimonium laudat Fulgentii Ruspensis, eodem prorsus pertinet. Nam idem est Fulgentius Augustini disciplinæ æmulus, qui operi manus admovere minime indignum putavit suis præclarissimis studiis litterarum. *Adunatus multitudini Monachorum . . . manibus suis etiam delectabiliter operabatur. Nam & scriptoris arte laudabiliter utebatur, & ex palmarum foliis flabellum sapissime contexebat: cui operi, etiam quum fuisset Abbas, in suo Monasterio vacabat.* Hæc de D. Fulgentio narrat Ferrandus in ejus vita cap. XIV. Quem tamen locum Mamachius, tametsi pleraque multa ex eodem illo cap. XIV vitæ Fulgentii recitasset, satius duxit silentio prætermittere. Atque his testimoniis Mamachius triumphans, adversariis suis jam debellatis exitium minitatur. Quid ni triumphet? Jam patet in clivum Capitolinum ascensus.

Dicendum nunc aliquid est de D. Justino: de quo ego quum verba illa descripsissem: *Pudor autem ille in vitio est, ut vereamur, si ipsi manibus nostris opus fecerimus, ne quis nos miseros, & aliorum auxilio destinatos esse suspicetur; dupliciter in eo me errasse arguit Mamachius, & quod librum eum appellavi, quæ epistola est ad Zenam, & Serenum; & quod Justino Martyri opus illud tribuerim, quod incerti est auctoris. Addit tertium erratum, eidem ope-*

operi titulum me dedisse *de vita christiana*, quod rectius appellari poterat, *de Monastica Institutione*. Quibus inexpressibilibus criminibus breviter respondeo, novum non esse in veteribus illis, quos ad alios instituendos mittebant commentarios, sine discrimine, modo libros appellasse, modo epistolas. Eum vero commentarium non injuria libri potius nomen meruisse, monet ipsa paulo copiosior oratio: agebaturque de institutione vitæ christianæ, sive monasticæ, ut placet Mamachio. Incerto vero auctori potius, quam Justino Martyri commentarius ille fueritne tribuendus, tum exquirere parum mea interesse putavi. Secutum me fuisse judicium plurium sapientissimorum virorum, qui latina interpretatione exornatum in vulgus ediderant opus illud, idemque ab Justino minime abjudicaverant, quodnam fuit tam magnum meum peccatum? Nam quod commentarium *de vita christiana* appellavi, quemadmodum alii doctissimi homines appellarunt, qui rectius *de Monastica institutione* vocari oportebat; hoc totum Mamachio relinquo, cujus iis in rebus studiosius exquirendis prudentiam singularem quis ignorat?

Nec absimile, fateor, est flagitium meum in enuncianda sententia illa, quam Socrati tribueram, quæ revera sapientissimi cujusdam Monachi fuit. Socrates enim in lib. IV, cap. XXIII, dicta factaque celebriorum ejus ætatis Monachorum enarrans, ait: *Alius quidam dixit, Monachum, qui opus non faceret, non secus ac alieni cupidum judicatum iri*. Magni profecto intererat prodere, Monachi potius fuisse dictum illud, quam Socratis! O dignam Mamachii operam, quæ tot pretiosissimas res ipsi seræ posteritati notas faciet!

At quod ad Euchitas attinet, utrum Mamachius majorem prodat animi levitatem, an impetiam suam, haud ita facile statui potest. Scripte-

ram

ram ego hæc: *Euchite* vero, qui iidem ac *Messaliani*, quod opificia a Monachis arcebant, eo obtentu, ut precibus & orationi diligentius vacarent, hæreticorum nomen meruerunt: de quibus ita narrat *Augustinus* in lib. de heres: Dicuntur *Euchite* opinari, Monachis non licere, sustentanda vitæ suæ causa, aliquid operari, atque ita seipsos Monachos profiteri, ut omnino ab operibus vacent. Quibus in verbis meis duo maxime absurda contineri, opinatur *Mamachi*: alterum est, sequi inde eadem ratione licere accusare Apostolos, qui opificia ab se arcebant, ut orationi, & verbi ministerio instantes essent. Alterum est, nusquam apparere, quonam loco scripserit *Augustinus*, propterea *Euchitas* hæreticorum nomen meruisse, quod opificia a Monachis arcerent eo obtentu, ut precibus & orationi diligentius vacarent. Sed quod ex me requiris, *Mamachi*, item ego ex te requiro, quonam loco scriptum a me reperies, eam de *Euchitis* ab *Augustino* rem fuisse constitutam? Nihil enim tale ex verbis meis desumi posse, facile omnes qui latine sciunt, intelligunt: intelligent quoque eam esse putidam, ac prorsus ridiculam *Mamachi* cavillationem. *Euchitarum* enim, ut nomen ipsum declarat, eum fuisse errorem, quod perverse utebantur illo Apostoli Pauli, *Indefinenter orate*; nemo unquam dubitavit. Qui propterea (de *Euchitis* hæc narrat auctor valde bonus, hoc est, *Mabillonius*) precum prætextu, manuarum operas, quibus tum inter alia vacare Monachis solemne erat, omiserunt (1). Quod si grave erit

Ma-

(1) Nos non latet, ab initio monasticæ institutionis extitisse quamdam Monachorum sectam, quos *S. Epiphanius*, & *Theodoretus* *Messalianos* appellant, alii

Mamachio, Euchitas inter hæreticos habitos fuisse, non me, sed alios nescio quos Episcopos incuset, nempe Amphiloquium Iconii, & Flavianum Antiochiæ, a quibus Euchitas iteratis synodicis decretis fuisse confixos, prodit Photius (1). Nonnulla alia leguntur etiam apud Theodoretum (2). At vero de Euchitis

alii Messalianos, sub Constantio an. 361 exortos, qui a Græcis Euchitæ dicebantur, idest Precatores (tantum enim sonat Messaliani Syriaca lingua) eo quod omnia bona opera negligentes, solis precibus insistendum dicerent, abutentes illo Pauli Apostoli: Indefinenter orate. Qui propterea precum pretextu, manuarum operas, quibus tum inter alia vacare Monachis solemne erat, omiserunt. Hujusmodi autem secta, præsertim in Africa, multum propagata est: cujus rei occasione D. Augustinus ad Aurelii Carthaginiensis Episcopi preces, librum de opere Monachorum elucubravit, in quo præfati Apostoli auctoritate & exemplo, Monachis onus omnino subeundum ostendit manualis laboris. Mabill. de stud. Monast. part. I. cap. XIV.

(1) Lecta Synodus Sidæ habita adversus hæresim Messalianorum, hoc est, Euchetarum, seu Adelphianorum. Præfuit Synodo Amphilocheus Iconii Episcopus, confidentibus & aliis viginti Episcopis. In eodem ipso libro lecta est ipsius Synodi ad Magnum Flavianum Episcopum Antiochiæ Synodica epistola, rerum gestarum rationem reddens. Quapropter etiam ipse Flavianus Synodum indixit adversus eosdem illos hæreticos, accedentibus tribus Episcopis. Photius Biblioth. LII.

(2) Eodem tempore Messalianorum quoque hæresis exorta est. Porro qui hujus erroris labe peccatis corrupti sunt, opus manuum avertantur ut vitium; somnoque se totos dedentes, somniorum visa prophetias appellant.

APOLOGETICUS. 79

tis ipsis testimonium D. Epiphaniū indicat Macharius. Et quidem ea de re flagitium fuisset præterire tantum virum, quo nemo melius Eucharistiarum originem, & errores litteris prodidit, nec qui eorum prava dogmata validius refellit (1).
Quem

(1) IV. Hoc vero longe perniciosissimum (Eucharistiarum) dogma ex nimia quorundam fratrum imperitia manavit. Qui quum recte aliqui de fide sentirent, visa ex Christi Domini præscripto instituenda modum nunquam intellexerunt: quatenus renunciare mundo, ac bonis se suis, & facultatibus abdicare, fortunas suas vendere, ac pauperibus dilargiri, crucem ferre, ac se quo sequi se mandavit; non ut mers, & utiosus quispiam esset, aut intempestiva battigaretur, ac suorum inter apes similis foret: quinimo fuit ut manibus opus faceret, ac beatum imitaretur Apostolum, qui mundum valere iubens præco veritatis extitit. Præterea nullus est Dei famulus, qui non ad obtinendam justitiam manibus suis opus exerceat, quo in agendis beneficis esse possit. Quod in unoquoque Monasterio tam in Ægypto, quam in aliis provinciis fieri certamus: ubi justitia gratia sic ad opus incumbunt omnes, tanquam apes quædam, quæ ceram petibus, stillas mellis ore comportantes, communem universorum Dominum pro sensu suo celebrant. Nec aliter feroci illi Dei in solida veritatis petra, velut fundamento, stabiliti. . . . pro ea, quam profitentur, arte, miratissimas quasque operas singuli manibus suis exercent. Adem vero universam pene scripturam oro pronuntiant. . . . quum interea propriis, ut dixi, manibus, adjuncta spiritali exercitatione, opus instituunt, ne ab inopia laborent, aut in humanas simulationes inciderent; sic ut impii filios veritatem dogmi non audiant;

Quem tamen locum velim perlegat Mamachius; ubi de laudibus vitæ operosæ si minus multa inveniet, quæ eum delectent, sibi ipsi potius succenseat, qui temere tantum virum vel commemorare ausus est.

At

deant; neque ab eorum hominum, qui per nefas, ac pauperum injuriam locupletati sunt, contagione, ac maculis vindicare sese possint: nec illorum denique cibariis carere, quod justis laboribus quotidianum sibi victum comparare nequeant; sed ob inopiam ex otio, & inertia derivatam, ad locupletum mensas confugere cogantur.

V. Apostolis vero a Domino præceptum istud est; ut divini verbi prædicatione contenti essent; ne ex aliis alias in urbes, ac loca prædicandi causa migrantes, variis rebus distraherentur. Dignus est enim operarius mercede sua. Matt. 10. Et: Sufficit operario alimentum suum. Timoth. 6. Quam eandem ob causam Pastoribus, pro incredibili ipsorum in gubernandis populis occupatione, atque ecclesiastica procuratione, administrandique labore perpetuo, divinum oraculum dicit: Quis gregem pascit, & illius lacte non alitur? 1. Corint. 9. . . . Ut ne Presbyterum, vel Episcopum quotidiano cibo indigentem constituat. Ob id populos adhortatur, ut quæ ad alendos Sacerdotes necessaria sunt, justissimis suis laboribus quesita suppeditent, offerendis primitiis, oblationibus, & reliquis id genus. Quæ quum in potestate sua habeant, quibus regendorum a Deo populorum est commissa provincia, horum tamen usui plene penitusque non indulgent, qui Deo perfecte placere se velle profitentur.

VI. Illi enim tametsi e Sacerdotum numero sint, ad sanctissimi sui secundum Deum in Christo Patris imitationem (Paulum Apostolum intelligo) non o-

mnes

Atque inde etiam facile est intelligere, quam perperam; ne dicam improbe, mihi obiecerit Marnichius, ea quæ de Euchitis narravi, ad Apostolos etiam posse referri. Quod cum sine nefario scelere excogitari non potest, tum longe id a me abesse, omnes intelligunt. Etenim quid commune Euchitis cum Apostolis? Euchitæ enim, abdicatis rebus omnibus, ita unis duntaxat precibus se vacare arbitrabantur, ut omne averfarentur opus; & fucorum inter apes similes, ut verbis utar D. Epiphani, inertem atque inutilem degerent vitam. At Apostolorum si quis, ut sacrum munus obiret, operi manus unquam minus admovit, bono id publico factum esse; quis autem debet dubitare? Vel quis potius in eisdem Apostolis non suspiciet incredibilem pene dicam animi moderationem, qui omnem habentes potestatem ab aliis vitæ necessaria sumendi; attamen, quo posteritas omnis

F. præ

mmes quidem, sed plerique tamen ad susceptam divini verbi predicationem externam manuum operam adungunt; quæcumque demum artem adepti sint, quæ nec a dignitate sua, nec ab Ecclesiæ cura, quam perpetuam gerunt, abhorreat: ut ipsorum conscientia, præter illud divini verbi predicandi laborem, propriarum manuum fructum ferens, ac cum sibi ipsi, tum fratribus, & egentibus operis sui quæstum impertiens, voluptate persundatur: hoc est tam primitias, & oblationes, quam quod manuum suarum opera lucelli quæsierit cum proximis suis uliro pro ardenti in Deum amore communicet. Atqui nulla ad id agendum necessitate coacti damnatique sunt. Sed quum iustissimos alios labores, & ecclesiasticas occupationes habeant, & pro eo atque æquum est, ali indidem debeant, abundantia quadam virtutis, & proluxa voluntatis id sibi oneris imponunt. Hæref. LXXX.

præclarissimum haberet abstinentiæ exemplum, sæpe labore manuum suarum victum sibi compararunt? An parum id testatum reliquerunt in suis monumentis? Et tamen Mamachius ex verbis meis id elici posse autumat, prava nimirum Euchitarum decreta, quidquam cum sanctissimis & rectissimis Apostolorum institutis habere simile: quasi ego iisdem in scriptis minus sæpe, Apostolorum prorsus exemplo, desidiam & inertiam e republica longe amandandam esse censerim.

Atque illud profecto est, in quo nulla ad ignoscendum venia ei dari posse videtur, quod ea maxime in scriptis meis invidiose criminatus est Mamachius, quæ ego maxime ad veterum sanctissimam disciplinam conformare præ me tuli. Neque id sine præstantissimorum virorum exemplo: nam ut ceteri alii desint, quis hæcenus eadem de re non celebravit studium Claudii Fleurii, cuius sapientissima scripta nulla non admirabitur ætas? Atque utinam ego tanti viri industriam assequi possem! Fortasse non male mererer de meis civibus. Nam quid est, quod mihi quaquaversus invidiam creet Mamachius, quasi ego omnes omnino, sine ullò discrimine, Monachos ad opus faciendum detruserim, Presbyteros damtaxat feriatos esse concupiverim? Errat profecto, & vehementer errat Mamachius, si talia hæc de me finget. Non is ego sum, qui res novas unquam appetiverim, aut diversam ab aliis agendi rationem probaverim. Multum enim interesse puto inter suadorem facti, & probatorem. Factum ego, hoc est, manuum opus in Cœnobitis veteribus probavi: fieri autem nunc temporis id expediat, an secus, nunquam mei esse iudicii arbitratus sum. Attamen quoniam ad id me provocat castigator meus, quid vetat aliud & ea de re proloqui? Mea hæc est ratio, quam cupio iisdem Mamachio esse notissimam. Sæpe ego

ac-

accepi ab amplissimis illis ac sanctissimis viris, veteres illos monasticæ vitæ cultores, sive Solitarios, sive Cœnobitas, quæstum novisse nullum, fructum autem eum maxime, quem labore peperissent, quique identidem satis esset ad suum ipsorum victum, & ad ceteris etiam indigentibus erogandum. Audieram nimirum hanc prorsus fuisse probatissimam Monachorum vivendi rationem, quam nobis descriptam tradidit magnus Augustinus, dum dissimilitudinem, quæ inter Ecclesiæ Catholicæ, & Manichæorum mores intercedit, ostendendam suscepit (1). Succurrebantque exinde, præter innumeros alios, duo illæ perfectæ sapientiæ, summæque probitatis exempla, Basilii (2), & Gregorius Nazianzenus (3), qui

F 2

quo-

(1) *Nemo (Cœnobitarum) quidquam possidet proprium, nemo cuiquam onerosus est. Operantur manibus ea, quibus & corpus pasci possit, & a Deo mens impediri non possit. Opus autem suum tradunt eis, quos Decanos vocant, eo quod sint denis prepositi, ut neminem illorum cura sui corporis tangat, neque in cibo, neque in vestimento, neque si quid aliud opus est, vel quotidiana necessitati, vel mutata, ut ad solet, valetudini Sane quidquid necessariæ victui redundat (nam redundat plurimum ex operibus manuum, & epularum restrictione) tanta cura egentibus distribuitur, quanta non ab ipsis, qui distribuunt, comparatum est. Nullo modo namque satagunt, ut hæc sibi abundant, sed omni modo agunt, ut non apud se remaneat quod abundaverit, usque adeo ut oneratas etiam naves in ea loca mittant, quæ inopes incolunt. Non opus est plura de re notissima dicere.*

(2) *D. Basil. epist. 1.*

(3) *D. Greg. Nazianz. epist. 9.*

quousque Monachorum vitam professi sunt, ita temporis vicissitudines disperserunt, ut modo piis meditationibus, modo lectioni & studio maxime rerum sacrarum, modo manuum labori operam dantes, nullam a cura vacuam horam traderent. Si vero unquam evenisset, ut ille laboris fructus minime sufficeret, tum illis non deerant piorum hominum largitiones. Atque ita D. Pauli sine fraude parere præcepto arbitrabantur, qui eodem studio & quemque suo operi vacare, & per divites Ecclesiæ ministris necessaria vitæ suppeditanda mandavit (1). Hæc, quæ verissima sunt christianæ vitæ documenta, nullam video esse causam, quare nostris hîc temporibus minimam debeant habere vim. Cur vetera virtutum exempla, sicuti laudibus extollimus, ita si quis usu etiam apud nos fore revocanda affirmet, num jure quisquam eum reprehendere posset? Quum tantus sit Monachorum cujusque generis in universa

ca-

(1) Sicut ergo non cessavit Apostolus, immo Spiritus Dei possidens & implens & agens cor ejus, exhortari fideles, qui haberent hujusmodi substantiam, ut nihil deesset necessitatibus servorum Dei, qui celsiorem sanctitatis gradum in Ecclesia tenere voluerunt, ut spei secularis vincula cunctis præciderent, & animis liberum divina militie dedicarent; sic debent & ipsi præceptis ejus obedire, ut compatiantur infirmis, & amore privata rei non illigari manibus suis in commune laborare, præpositis suis sine murmure obtemperare: ut hoc suppleatur ex oblationibus bonorum fidelium, quod laborantibus, & aliquid unde victum necessitant operantibus, propter infirmitates tamen corporales aliquorum, & propter ecclesiasticas occupationes, vel eruditionem doctrinæ salutaris, deesse putaverint. August. de oper. Monach. n. 19.

catholica Ecclesia numerus, si eos inter illos demas, quos merito ab opere immunes fecisse Augustinum, supra demonstravimus; quid obstat, quo minus ceteri omnes, qui otio satis abundant, honesto alicui labori dent operam? Quam suscipient Monachi turpitudinem, si ea exerceant opera, quæ Augustinus illis præscripsit, nempe *fabrorum, struclorum, sutorum, rusticorum, & his similia*? Quam maculam contraherent, si officinæ artesque in eorum claustris institueantur pingendi, fingendi, cælandi, aut architectonices, quæ liberales merito habentur? Quid si librariorum, atque omne typographicum artificium, quod hoc tempore latissime patet? Quid dicam de agricultura, quæ libero ac nobili homine digna semper fuit, & fructum habet ut innocentissimum, ita quoque ad omnem vitæ cultum uberissimum? Atqui hæc olim Monachis obeunda exercitia attribuerat Ephrem Syrus in sua Parænesi XLVII, nempe funiculos efficere, sportulas operari, eleganter scribere, modo divinos sermones in fide & veritate scriptos ne depravent. Item punctis distinctum opus efficere, storeas, chartam coccineam, thecas five peras, canistra, & lina operari, vermiculata opera, antennæve, & lintea facere, pistrinum exercere, hortum colere, & alia ejus generis, quæ ordine ibi a sanctissimo Monachorum institutore describuntur. Hæc, inquam, & his similia opificia si Monachi, ut olim, ita nunc profiterentur, quod dedecus eorum dignitati aspergi posset? Nonne potius opus aggrederentur cum suo munere dignum, tum quoque reipublicæ maxime utile & salutare, tum etiam Ecclesiæ gratum? Nonne hæc una esset ratio, quæ profanis omnibus maledicendi ansam auferret, simulque ab omni, quæ jamdiu laborat, invidia, exoneraret sacratissimum Monachorum Ordinem? Agedum, Mamachi noster, bona venia dic,

quoniam jam Patrum scripta ad unum omnia devorasti, ea non ut intelligeres, sed ut depravares, attamen si fide bona agere vis, dic, inquam, num quid his in dictis nostris invenis, quod cum ipsis Patrum sententiis omnino non conveniat? Nisi unam calumniandi & conviciandi artem didicisti, arbitror, nihil tale comperies.

Sed ne forte quidpiam silentio me fuisse prætervectum, queratur, operæ pretium est attendere conclusionem illam, qua maxime delectari videtur Mamachius, quamque tanti esse roboris putat, ut nulla ei ratione responderi posse arbitretur. Sic igitur, nec uno in loco, ait. Si in veterum monumentis Monachos opere manuum suarum victum sibi quæsisse legitur; ita pariter Clericos ex suo cuiusque officio vitæ necessaria sibi comparare, jussum fuisse, ibidem invenitur. At quemadmodum posterioribus temporibus non injuria ab ea lege Clericos solutos cernimus, ut sine opere ex facultatibus Ecclesiæ alantur; quidni eadem uti facultate Monachis licebit, ut ex rebus Monasterii, sine ullo labore, habere vitæ commoda possint? O plumbeum pugionem! Quid? Idem prorsus fuisse Clericorum, ac Monachorum institutum censet? Nonne porro, non qui antiquitatum christianarum chartas impleverit, sed qui Christianorum rudimenta didicerit, dissimile fuisse utriusque Ordinis institutum, ac disparem rationem, novit? Quam institutionis dissimilitudinem & nos supra ex ipsa christianæ religionis ratione, ac testimonio Hieronymi demonstravimus, & plura alia ex omni antiquitate referre possem monumenta, nisi in re minime dubia testibus uti non necessariis vererem. Nimirum Ordo Clericorum ita divinitus habet a Christo Domino missionem, ut ad unum sacrum Ecclesiæ ministerium vocatus, terrenis aliis curis sepositis, sicuti altari omnem suam operam impendit, ita de

al-

altari sustentandæ vitæ necessaria percipiat. Extant-
 que ecclesiasticæ sanctiones, quæ inter Clericos
 quemquam accenseri vetant, nisi certo is in Eccle-
 sia addicatur sacro ministerio. Quod si quandoque
 apud veteres statutum legamus, ut Clerici opificio
 aliquo, modo sine ministerii sui detrimento, vi-
 ctum sibi compararent; factum id tamen est quo
 tempore Ecclesia minus multis abundabat facultati-
 bus, ut ministris suis necessarios vitæ sumptus sup-
 peditare posset. Addo etiam, optimo consilio Ecclesiam
 sociordiam omnem a Clericis quoque repellere vo-
 luisse, ne quis, etiam sacri ministerii causa, in
 republica boni atque utilis civis officia deserere re-
 prehenderetur. Verumtamen eam operis vacationem
 non injuria sibi vindicare potuisse Clericos eosdem,
 indicat sæpius iterata Pauli sententia; indicant
 exempla ceterorum Apostolorum. Hæc profecto in-
 stituti Clericorum ratio. At longe secus dicendum
 de instituto & conditione Monachorum. Eos
 enim, quanquam magnum eorum dignitas attulit
 christianæ religioni splendorem, non ad id principio
 vocatos constat, ut sacrum in Ecclesia exercerent
 ministerium: sed potius ut mundanis facultatibus
 omnibus valere jussis, in una defixi rerum divi-
 narum contemplatione, in Ecclesia præberent illud
 evangelicæ perfectionis exemplum, quod in primis
 illis Christianis illustre fuisse cernimus. Et quo re-
 rum humanarum contemtionem magis testatam fa-
 cerent, illud cum primis adoptarunt institutum, ut
 manibus suis sibi victum quærerent, præsertim quum
 minus multis rebus egerent. Sique deinde Monachi
 Mendicantes exorti eo tempore sint, quo, collapsa
 Clericorum disciplina; sacrum & ipsi assumptum
 ministerium; venisse tamen eosdem liquet in *adju-
 rium* Presbyterorum. Quæ ratio quam minimam
 hoc tempore habet vim, ignorare nemo potest.

Sint vero Cœnobitæ ad sacram etiam rerum munus assumpti : nihilo tamen minus sacri characteris causa ipsis vacationem ab opere tribui non posse, non ego, cuius nullum est iudicium, sed confirmat Mabillonius disertissimis verbis, cui hac præsertim in re denegari fides nullo pacto debet. Recita testimonium Mabillonii : *Sed quamvis verum esset* (1).

Et ne res summo iure agere videamur, demus eadem lege, & similiter Clericos, ac Monachos ad opus faciendum fuisse addictos. Quid tum? Num ullo in loco scriptum a me fuisse docebit Mamachius, Presbyteros universæ ab omni opere immunes esse debere? Nunquam id a me factum inveniet. Sic enim semper existimavi, ad Presbyteros maxime, ex divina institutione, pertinere, omiſſis ceteris curis, unam gerere procuracionem Ecclesiæ. Quotquot autem ab ea curatione & administratione vacant, eos omnes, non modo Monachorum exemplo, sed multo etiam magis ex civili institutione, exemploque Apostoli, manuum opus exerceant oporteret. Idque ego satis plane ostendisse videor in Adnotationibus auctoritate Constitutionum, uti

(1) *Sed quamvis verum esset, Clericos seculares ab eo (labore) esse immunes; privilegium tamen hoc Monachis sacri tantum ratione characteris competere nequit. Cum siquidem duplicatum onus ipsis incumbat, partes nimirum Clerici, & Monachi simul persolvere, & cum opus manuale sit debitum pensum monasticæ professionis, ut jam alibi dictum; ipsum propterea, non minus ac quamlibet aliam regularem occupationem, subire tenentur, nisi forte curis aliis impliciti cum eo prorsus impossibilitus, merito exigant dispensari, ut dudum innui. De Stud. monast. ap. XIV.*

ut vocant, Apostolicum (1). Ita nimirum non modo Canones Carthaginenses, sed omnium maxime ipsam christianæ religionis institutionem, & Pauli præceptum ferre cognovi, nemini, cuiuscunque sit ordinis, sine impena opera in civili societate vivendum: nec ferendum, ut quis religionis & pietatis specie, in desidia ignaviaque vitam traducendo, industriarum corrodat facultates. Quæ quidem macula hujus nostræ ætatis Presbyteris obijci nullo pacto posse videtur. Quorum enim quemque Presbyterorum videre nunc est, qui omne propemodum illud, quod sacro ministerio superest temporis, idoneo aliquo non impendat operi? An quisquam apud nos vel diligentissimus pater familias tantam suscipit in tuenda re familiari cogitationem, quantam in universa rei domesticæ administratione curam gerere Presbyteros, vulgo videmus? Itaque faciendo, ii non inutilem, meo iudicio, reipublicæ impendere operam, merito videri debent. Parent nimirum divinis Pauli monitis, qui ministros Ecclesiæ tunc præcipue operam suam probare affirmat, *Si demui sua præse* sciunt, & *Si suorum, & maxime domesticorum curam* habuerint. Quorum non contemnendam consuetudinem plurimum apud me semper valuisse, fateor: eorumque diligentiam imitari, nunquam non laude dignum existimavi.

At-

(1) *Qui in Ecclesia juvenes estis, curate in omnibus rebus necessariis sedulo ministrare: cum omni sanctitate operi vestro vacate, ut omni tempore & vobis, & egentibus suppeditare possint, ne Ecclesiam Dei oneretis. Etenim nos quoque vacantes verbo Evangelii, subcivivas operas non negligimus: alii enim piscatores sunt, alii scenarum artifices, alii agricola: nec unquam otiosi sumus. Lib. II cap. 67.*

Attamen clamitat Masnachius : Viclefi illa fuit opinio , Monachos adigendos ad opus : quam falsitatis jure damnavit Ecclesia . De Viclefo mihi ne is objiciet , cujus per Constantiense Concilium merito ut nefariam proscriptam fuisse sententiam fateor ? Dixerat enim ille in Articulo XLV : *Fratres tenentur per labores manuum victum acquirere , & non per mendicitatem* . Cui sententiæ hanc Concilium inurit notam , quæ continuo sequitur : *Prima pars est scandalosa , & præsumptuose asserta , pro quanto sic generaliter , & indistincte loquitur* . Ita enimvero scandalosa & præsumptuose asserta foret sententia , si sine ullo discrimine ad omnes omnino Monachos opus pertinuisse unquam affirmassem : quod nusquam a me scriptum constabit . Etenim quamvis sit is egregius arguator , non aliter illud Viclefi mihi apponi poterit , quam si ullo in loco prolatum a me ostendet , Monachis non licere ullas facultates possidere , propterea quod de labore dumtaxat manuum debent victum acquirere . Sed contrarium potius me sensisse , liquido apparet ex verbis illis , quæ in eisdem Adnotationibus leguntur . Sic enim scripsi : *Quod non perinde dictum intelligi volumus , ac si hujusmodi devotorum hominum vitam idoneis opibus sustentari , vitio tribui , aut ullo pacto reprehendendum quis existimet . Sacra Christianorum Collegia suas facultates habere , æquum esse censeo , ac defendimus : modum dumtaxat adhiberi cupimus , ac sartam rectam servari sacrorum Canonum auctoritatem ; quam omni privato consilio potiore duci , nemo sanus diffitebitur* . Sententiam hac de re secuti sumus D. Hieronymi , qui sæpe alias , sed epistola ad Demetriadem , dum omni laude nobilium mulierum liberalitatem celebrat , in sublevanda domesticorum Dei inopia , interim Clericos , & Monachos emaces justa animadversione objurgat . Fer-

tur

tur (*inquit.*) &c. Quam hæc totidem verbis legantur in *Admor. tom. 1 pag. 139* , quo ore audet Viclefi nobis objicere errores ? Quæ isthæc tanta perversitas est ? Quæ tanta calumniandi libido ?

Jamne vides , Mamachi , jamne sentis , quæ sit hominum sapientum querela scriptorum tuorum ? Nemo non queritur indignissimis modis hætenus acceptam a te theologiam : theologiam , inquam , quam tanquam filiolarum oscularis tuam : quam veluti quamdam rerum divinarum possessionem , proprio quodam jure ita tibi usurpas , ut excludas alios , nec a quovis alio depasci sinas . Atqui si theologus esse vis , condiscas prius censeo paulo diligentius , quod veri theologi sit munus . Siquidem theologia , ut fertur , religionis & virtutis continet , officiique & bene vivendi disciplinam : quam qui proficitur , gravissimam mihi sustinere personam videtur . Tu igitur theologus ? An tum fortasse theologi gravissimum nomen recte tueri arbitratus es , quum per summam injuriam adversariis tuis invidiam creabas ? Quum eos calumniis onerabas ? Quum catholicorum hominum vel intimos sensus nunquam non deteriorum in partem interpretaberis ? Quum quos rationibus nequibas , cavillationibus & conviciis conficiebas ? Quum nova dogmata , nulla privatim tibi tradita potestate , affatim cudebas ? Quum vetustatis exempla , veluti immanem struem , sine delectu , sine judicio congerebas ? Quum quæ in certissimis analium monumentis luce clariora existunt , eis tu tenebras & noctem offundebas ? Quum in aucupia verborum , & litterarum tendiculas , captando totus versaberis ? Quid multa ? Atqui si hæc ex tuis voluminibus tolles ornamenta , totas chartas inanitate fore plenas comperies . Itane igitur decumo post anno (tot enim , eoque amplius annos totos spiritum tuum & operosum opus , veluti saxum volvisse

se compertum est) expugnato iterum Ilio , plaustrum istud absurdissimarum rerum perculisti , ut hominum prudentum nihil verearis reprehensiones ? Erras , mi Mamachi , si hoc esse theologi munus judicasti . Animo , mihi crede , theologum esse oportet , consilio , fide , gravitate , scientia bonarum rerum , toto denique munere theologum . Quas theologi partes poteras jam ex tuo Melchiorē Cano perdiscere . Nisi forte eum , quem docti peraque omnes summis semper laudibus ornarunt , tu contemnas , nec pro tuo accipias , propterea quod in colligendis tullianis dicendi modis nimis solers fuerit , ac satis studiose non modo verba , sed integras identidem sententias Ciceronis suis in scriptis inseruerit .

Tu , inquam , officium tum facere theologi autumasti , quum mihi calumniose , perque summum nefas insimulabas , me Ecclesiam , & sacros Ordines Monachorum carpere tentasse ? Nunquam quid loquare considerasti ? Nec tibi unquam succurrit , satis fore vel leviter evolvere quemvis meorum librorum , ut apertissime appareat , nihil esse a me unquam de Ecclesia , nihil de sacris Ordinibus , nisi optime & rectissime cogitatum ? Nam de Ordinibus Monachorum illustriora extant documenta , quam ut cavillator quisquam calumniari possit . Satis erit percurrere Adnotationem I primi voluminis , ubi hæc inter alia leguntur : *Monastici Ordinis institutum , ea ferme ratione , qua nunc in universa Catholica Ecclesia , rem minime novam esse , aut recentem , paulo accuratius demonstrandum hic est , quum non defuerint improbi homines , hodieque etiam non desint dicaculi complures , qui eam institutionem , ut recens adinventam , atque adeo etiam supervacaneam traducere non vereantur . Enarratoque totius monastici instituti ortu & progressionē , res tota sic tandem absolvitur : Hæc de origine & progressu mo-*
na-

naſtica diſciplinâ monuiſſe oportuit ; unde ſacili negotio , contra quam plerique ſenſere , dignoſci poteſt , rem minime eſſe recentem , aut otioſorum hominum commentum , ſed cum ipſo Evangelio fere prognatam , propagatamque in univerſam Eccleſiam , eamque ut conſervatricem , & aſylum purioris chriſtiana pietatis ſemper fuiſſe . Aliud eiſdem ſententiæ teſtimonium ſupra recitavimus . Quid tanta ſedulitate ſcripta mea perſcrutatus es ? An ut nodum in ſcirpo quæreret , & hæc , quæ latere non poterant , te unum fugerent ? Atqui ea ſatis ſunt , ut tuam calumniam diſſiduum nunquam non redarguant . De Eccleſia verò , quid unquam a me prolatum eſt , quod obſequii & reverentiæ erga illam non ſit pleniffimum ? Nam quæ iſta erit infelix conditio , ut obſectatori , & malevolo cuivis liceat impune eiſmodi nefarias injurias irrogare , quæ homini catholico non poſſunt non eſſe moleſtiſſimæ ? Etenim de Eccleſia (audi , atque attende , Mamachi , ut ſcias , quid ego de Eccleſia ſentiam , & quid hætenus ſcripſerim) mea hæc fuit , eritque ſententia , eam Dei O. M. ſingulari numine fuiſſe ortam , educatam , & munitam , ipſo conſtituto Capite , & Chriſti Vicario Romano Pontifice : adverſus cujus ſtabilitatem vanos omnino futuros omnes improborum conatus , omnes falſorum prudentum machinationes . Eamdemque non humano ullo conſilio , ſed pietate & religione , atque hac una ſapientia , qua ſcilicet ſummi Numinis voluntate omnia regi gubernariſque perſpicimus , apud omnes gentes nationeſque , ad omnem ſæculorum perennitatem eximiam ſemper & ſanctam habitum iri . Et ne plura de re minime dubia loquar , ſicuti nemo , niſi in ea , ſalutis ſpem invenire poteſt ; ita Chriſtianorum uniſcuſque intereſſe , eandem Eccleſiam ab omni macula , quam unquam imperitorum

am-

ambitio ei inurere tentabit, vindicare. Quod si Christiani cuiusque, illud maxime omnium sacrorum Pastorum, atque etiam cunctorum Ministrorum munus esse, cum recta vivendi ratione, tum etiam doctrinae puritate, splendidissimum illius lumen ac dignitatem ab omni labecula tueri, integramque servare. Quin etiam nullum majus Ministrorum esse officium puto, quam maturius pravas hominum consuetudines, & minus rectas opiniones, quæ abhorrent a vera christiana pietate, rejicere ac profligare; nec locum relinquere, ut a profanis prius ea nobis objiciantur, quæ sine offensione defendi non possunt. Ita prorsus fiet, ut quum quæ reprehendenda sunt improbemus, ostendamulque non compendii & lucri causa instituta religionis profiteri ac defendere, facilius, atque haud scio an unquam melius, ipsum purissimum Dei cultum, quæque ad sanctissimam Ecclesiam, & religionem pertinent, tueri poterimus: etenim habere quæstui Religionem, non modo turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium: atque adeo periculum est, ne, dum quæ minus decent, defendere contendimus, universa amittamus. Equidem hæc didici, hæc scripta legi, hæc de sapientissimis & clarissimis viris Ecclesiae monumenta nobis prodiderunt. Quæque ego in totius operis conclusione satis luculenter declarasse videbar verbis illis: *Quæ animi mei sensu dum profero, nolim quis existimet, quidquam me ecclesiastica dignitati detractum velle. Longe id a me abesse testor, qui sacratissimi ordinis alumnus christiane religionis decreta, atque almae parentis Ecclesiae præcepta pro eo ac debeo, veneror & amplector. Sed propterea quandoque his in adnotationibus non dubitavi sententiam meam sine ambagibus aperire, ut penitus redarguatur opinio eorum illa, quæ jam pridem inveteravit, perniciofa Religioni, cunctaque Ecclesiae*

pe-

periculosa, Sacrorum Ministros maxime compendii sui causa instituta Religionis profiteri. Quae nefarie periculum omnium interesse puto, ut penitus de medio tollatur, tum nulla alia ratione commodius repelli posse existimo, quam si, ut quae recta sunt defendimus, & propugnamus; ita si quid unquam vitii, quod nunquam, agnovit Ecclesia, paucorum improbitate, aut imperitia irrepsit, illud nos ultro rejiciamus, & reprobandum ducamus.

Nam, per Deum immortalem, non vides, Mamachi, in quo motu temporum, quanta in conversatione rerum, ac perturbatione versetur, ut ræpene in summum adducta discrimen esse videatur? Non tibi succurrit, quæ nunc sit perversorum hominum temeritas & audacia? Sic enim arguunt: Isti religionis interpretes & custodes ita vitæ suæ instituunt rationes, ut religionis specie, suis tantum commodis inserviant: nec aliter, quam unius quæstus, & otii causa, tanto studio Ecclesiæ defensores videri volunt. Putas nos amplius pati posse, eorum calliditate nostram diutius ludificari imperitiam? Capitalis quidem oratio: dicunturque ea quidem imperitissime, vel potius impie ac nefarie, quis neget? At inde pietatis depravationem, & contemptum religionis, atque adeo impietatis originem oriri, itidem negari non potest. Hæc, hæc profecto exitiosior, quam unquam alias, christianæ Ecclesiæ est persecutio. Hanc quotquot Christiani esse cupimus, metuere & cavere debemus, nec sinere, ut malum in dies crescat. Has prorsus hoc tempore germani theologi partes & officium constare oportet, nefariam hanc opinionem de mentibus hominum, quantum niti, & contendere possimus, evellere; & sacrum Ordinem Ministrorum, quem paucorum perversitate in sermonem, invidiam, vituperationem adductum non sine dolore cernimus, eum, inquam, levare pro-

vissima infamia , ab eo omnem suspicionem propulsare , bonamque ac pristinam ei restituere existimationem . Minime a te, Mamachi, hætenus probatum esse institutum istud, scio . Atque idcirco quavis te dignum animadversione præbes , qui eam univërso sacro Ordini exitialem flammam , quam quotquot de christiana religione recte sentimus , restinctam esse cupere debemus , hanc per te scriptis tuis magis magisque sufflari , boni omnes ægre ferunt . Et enim , si vere loqui velimus , quid aliud hætenus tua scribendi ratione egisti , quam , dum avaritiæ , & divitiarum patrocinium suscepisti , sacrum Ministrorum munus quætuosum & lucri cupidum exhibere , ipsam purissimam religionem pretio addictam habere , omnino ceteris obloquendi causam præbere ? Et doles proinde , & accusas ea a me fuisse usurpata verba Hieronymi : *Nunc sub religionis prætextu exercentur injusta compendia ?*

At mihi , ais , a pestiferorum Christianorum perniciosis doctrinis sanctam Ecclesiam vindicare propositum est . Præclare . Rem facis nunquam non laude dignam , ac bonis omnibus gratissimam . Verum in eo totam te viam errasse , si rem æquiori animo expendes , facile intelliges . Nam illud cum primis animadvertere , & cavere oportebat , Ecclesiæ ipsius ne violares sanctissima documenta , quæ nunquam monere desinit , neminem lædendum , singulos homines humaniter , quantum fieri potest , ac beneficentius tractandos : aberrantes non contumeliis , & calumniis , sed caritate potius , & mansuetudine in viam esse revocandos : ubique imitandos Apostolos , qui religionis mysteria sine ullo reipublicæ detrimento , aut perturbatione ubique disseminarunt : in quorum gestis rebus nihil unquam cernere est , unde eos Evangelium venale & quætuosum habuisse appareat . His prorsus artibus ma-

jo.

jores nostri, resecato humanæ philosophiæ tumore, caelestis sapientiæ inibi maxime fundamenta jecere, ubi maxime omnium superstitio cum infinita depravatione vigeat. Sanctissimique Patres eo præsertim argumento usi, abhorreere prorsus a Christianorum institutis maturius demonstrarunt, quam profiteri, aut moliri, quod rationibus bene constitutæ reipublicæ officeret. Nec eos uti Martyres unquam suscepit Ecclesia, qui, quum rem nullam contra Imperii rationes ausi essent, mortem pro religione obirent: non enim censebat genus mortis, sed causam esse querendam. Ceteri deinde persistentes viri redarguendos Ecclesiæ hostes iusta animadversione putarunt; convitiis & mendaciis insectandos non putarunt. Vetera hæc fortasse non nimium valitura, inquires. Vin recentiora? An validius quisquam alius S. Romane Ecclesiæ auctoritatem defendit quam Baronius, quam Pallavicinus, quam Bellarminus, quam Majellus, quam Ursius, quam ceteri alii viri doctissimi? Et tamen quod maledictum, quod probrum ab eis prolatum opponi non potest? Tua autem ratio ab eorum ipsorum scribendi ratione, quam longe sit dissimilis, nondum intelligis? Nam illud quidem qui ferri potest, te, ut a turpi conviciatoris nota tete vindicares, sanctissimos cuiusque ætatis Patres, quin & Apostolos ipsos, ipsumque (quo nihil adhuc sol vidit indignius) divinum præceptorem Christum Jesum in criminis societatem vocare? An errantium male facta, aut maledicta, benevole, & si vis etiam, gravius quandoque reprehendere, unum idemque prorsus esse putas, ac hominum honestorum existimationem convitiis de trivio arreptis, sæpe etiam turpissimis calumniis, laesefactare? Illud scilicet sapienter fecere Christus, Apostoli, ceteri; atque idcirco benevoli oburgatores habiti sunt: hoc prorsus omne est tuum:

socium habes neminem, præterquam improbos obrectatores, qui propterea maledici conviciatores nunquam non sunt appellati.

Atque etiam Clementis XIV Pont. Max. Epistolam commemoras. Utinam, Mamachi, sapientissimi Pontificis divinis documentis unquam parvises: nunquam, mihi credas velim, in istum locum descendisses. Quid enim habet Clemens Optimus suis in litteris, quod cum instituto tuo quidquam habeat commune, aut simile? Pontificem hunc, divini animi, ingenii, consilii magnitudine vere Maximum, singulari Dei beneficio de cælo opportune delapsum fateri debemus: cujus vel hoc uno argumento mentem divino numine regi compertum esse debet, quod, quum difficillimorum temporum rationem probe nosset, & quam longissime in posterum provideret, in regenda Ecclesia consilia omnia sua beneficentia, clementia, mansuetudine, indulgentia moderanda esse ducit; non acerbitate, non asperitate rem christianam vindicandam. Quo sapientissimo instituto & hactenus eum auctoritatem suam cum dignitate retinuisse intelligimus; eumque quietis publicæ & pacis auctorem complexi, sua providentia & divino consilio res ad otium, & communem catholicæ Ecclesiæ diu optatam tranquillitatem perventuras confidimus. Atque utinam, Beatissime Pater, temporum difficultatibus tandem sublatis, ad Christianæ Reipublicæ gubernationem meliori otio communi tibi frui liceat: profecto pro tua summa rerum gerendarum potestate, qua spe orbem terrarum universum crexisti, eam reipsa, & immortalium tuorum operum monumentis confirmatam jam, ac cumulatam cerneamus: quamque jam pridem excitasti excelsorum actuum, rerumque divino animo tuo conceptarum nostram cupiditatem explevisses. Sed quæcumque

com-

commemorari possunt, nunquam satis erunt, ut tanti Pontificis pro dignitate nomen celebretur. Illud in præsentia prætereundum non videtur, nonnulla ex ejus Epistola hic referre, quæ ad rem faciunt. Nam vix dum Pontificatum Maximum regendum suscepit, nihil habuit prius, quam hortari ac monere singulos Ecclesiarum Pastores, ut omnes diligentia & auctoritatis vires in eo exerant, ut novarum de rebus divinis opinionum grassantem temeritatem & insaniam repellant; sed quibus armis, attende, Mamachi: *Non in corruptibilibus ac vanis humane sapientie præditiis, sed in simplicitate doctrine, ac Verbo Dei penetrabiliore omni gladio ancipiti duntaxat Vos illud consecuturos confidite.* Atque ut alia, sic hoc, Bottari, præclare, quod statim, eosdem Pastores Ecclesiæ alloquens, addit: *Tum hostium impetus coercere facile poteritis, atque adversariorum tela retundere, cum in omnibus sermonibus vestris Jesum Christum crucifixum præferetis ac predicabitis.* . . . Mirifica siquidem Pastoris vis est atque auctoritas ad sui Gregis animos commovendos. Qui cum illius cogitationes, actionesque omnes ad hoc vere virtutis specimen conformatas noverint, cum in illo nihil asperum, nihil alatum, verum omnia caritatis, mansuetudinis, humilitatis officiis plena viderint, tum vero acerrime ad easdem emulandas laudes incitatos sese sentient. Præterea cum eundem omnis private utilitatis oblitum, ceterorum commodis inservientem, opibus egentes, solatio afflictos, doctrina rudes, omnes officio, consilio, pietate sublevantem, Populi denique salutem suæ ipsius vitæ præferentem intelligent; hoc Pastoris sui amore, studio, ac sedulitate illecti libentissime docentis, cohortantis, obsecrantis, arguentis etiam, atque increpantis voces audient. Nam si qui privatarum rerum cupiditate obstricti sint, ac terrena divinis præferant; quo pa-

Elo poterunt alios ad Dei caritatem, ac mutuam inter se benevolentiam, divitiis, voluptatibus, honoribus inhiantes ad rerum humanarum contemptum, fastu ac superbia elati ad mansuetudinem atque humilitatem inducere? In Jesu Christi igitur disciplina erudiendi Populi cum munus sit a Vobis susceptum, in ejusdem potissimum sanctitate, innocentia, lenitate vobis erit inhaerendum. Hæc quidem inter alia sunt, quæ a Clemente XIV Pont. Max. divinitus perscripta video, quæque idem maturius ab unoquoque Christianorum maxime cognita & perspecta haberi vehementer optat. Quod quidem totum, quum cetera propemodum omnia recitasses, Mamachi, silentio fuisse a te prætermisum, minime miror. Non enim usque eo desipuisti, ut non intelligeres quantum verba illa tibi incuterent pudoris, quamque tuam in scribendo temeritatem redarguerent. Sed quum tam absurde tot exempla, tot monumenta coacervasti, tot amplissimorum virorum nomina appellasti, certe aut luisse in tantis rebus, aut profecto nescio quid spectasse videris.

Sed tamen te a me, Mamachi, utcumque de me tam male meritus es, pro mutua hominum inter homines necessitudine, monendum esse etiam atque etiam puto. Collige te, & circumpice aliquando. Audi viros bonos, quorum ingens isthic in tam amplissima civitate numerus. Loquere cum his sapientissimis hominibus sæpius, quam tu ipse tecum: tum denique, qua ratione in scribendis rebus Ecclesiæ utendum, noveris. Cave sis proborum hominum & honestorum nomen posthac scriptis tuis invidiose traducas: atque adeo, si nihil ipse habere negotii velis, aliis ne exhibeas, hortor. Qui quanquam pro christiana dilectione & disciplina, omnem contumeliam & injuriam ultro remittendam censeant, tamen illud etiam secum reputant, quum falso quis

ac-

accusetur , non esse interdum negligendum . Quorum fortasse quisquam , si nervos & indutiam intruderit suam , mihi crede , cornicis oculos configet ; & quamvis sis columen litteratorum , excutiet tibi istam vaniloquentiam ; quin te ex somno saepe excitabit . Qui sis , considera , ubi sis , unde sis , quo tempore sis . Religiosæ vitæ institutum profiteris , idest cultor esse debes evangelicæ perfectionis , perfectæque virtutis exemplum teipsum præbeas necesse est . Romæ es : quæ urbs sicuti olim domina fuit gentium , ita nunc illud habet divinitus collatum beneficium , ut Caput sit Religionis ; ac proinde pietatis & virtutis cultrix cum maxime esse debet . Es alienigena , atque ex ea natione , cujus fides & religio suspecta merito semper fuit . Seculo es XVIII , quo tempore , sapientum iudicio , temeritas improborum comitate & recte factis est lenienda , non opprimenda acerbitate . Quod si is es , qui aliquid habere cupis , ubi tuum in catholicam Ecclesiam studium & diligentiam probari velis , non deerit bonarum rerum amplissimus campus , in quo ingenium tuum sine aliorum offensione illustrare poteris ; unde etiam non parvam , atque ab iis , quos maxime velles , inires gratiam . Sed stilum , quæso , verte ; & dictorum , scriptorumque fidem paulo diligentius excolas , moneo , ne quemquam in falsam & iniquam criminum insimulationem voces . Intuere in gravissimos illos e vera atque integra Græcia viros , quorum sermonis lepos , ingenii acumen , & copia dicendi nunquam non imitatione digna habita est . Omittas vero censeo dissolutam illam consuetudinem licentiamque impudentem levissimorum Græculorum , præsertim Asiaticorum , de quibus maxime dictum accepimus , eos nunquam testimoniorum religionem & fidem coluisse . Sed finis esto : satis enim jam universas Mamachi criminis

nationes refellisse me arbitror. Cum quo vehementer me egisse, & cum aliquo doloris sensu, fateor; iracunde, & cum odio, nego: credo autem aequo animo eum laturum querelas meas. Nam si invitus quandoque calumniatorem eum appellare hic cogar, eam consecutionem potius esse injustæ illius in me conflata accusationis, omnes intelligent, quam quod calumniandi ejus fuisse animum, existimem.

Hæc habui, quæ ad calumniæ mihi intentatæ depulsionem, scribenda esse, meum fore existimavi. Eaque tibi cum primis, Amplissime Bottari, nota esse cupio, cujus gravitatem, constantiam, fidem, præstantemque sapientiam diu ego colui, & merito suo ut illustre veteris sanctitatis exemplum posteritas suspiciet. Ut quam præclare mecum agi putem, ei potissimum doctrinæ meæ rationem reddere, apud quem non fucata doctrina, non scientia rerum perverfarum, aut inutilium, sed recta bonarum rerum disciplina cum integris moribus plurimum semper valuit.

J. ANDREAE SERRAO

S. P. D.

NUm verum, quod de te audio, Vir
amiciissime, ferias nimirum hasce
autumnales, corporis, animique recreationi
destinatas, in Mamachio castigando te
impendere? Si id, seriam te operam
in re minime necessaria collocasse, val-
de me dolet. Scis enim, quam agre
eorum ipse tulerim consilium, qui, quam-
vis non eadem omnes doctrina, atque inge-
nio, neque iisdem instructi ad disputandum
praesidiis, in Mamachium inveci sunt, quum
satiis fuisset, prorsum eos siluisse. Doctum
quidem ego, lubens fateor, deque Cbristiana
Antiquitate meritissimum Mamachium sem-
per habui. At ubi, qua nescio vertigine actus,
seu spe, vel adulatione ductus, certissima
Imperii iura contortis sophismatis calu-
mniari sibi praestituit; id perinde agere mi-
bi visus est ipse, ac si trianguli tres an-
gulos demonstrare suscepisset, non esse duo-
bus rectis aequales. Quo irritato conatu vo-

retem sui certe minuit, novum apud equos
 rerum aestimatores non est laudem conse-
 curus. Quod vero clasi animi ejus super-
 biam magis patefacit, omniumque idcir-
 co in se concit iras, immodestum illud
 est, atque illiberale scribendi genus, quo
 non suos modo laceffit adversarios, sed
 Grotium, Pufendorffium, Coccejos, aliosque
 inclyta notæ Scriptores parvi se facere
 passim ostentat; magnis quasi velit ipse
 hisce inimicitiis inclarescere; vel quasi,
 etsi Heterodoxi illi fuerint, in eorum li-
 bris Fidei nos dogmata quæramus, non
 Civilis Philosophiæ doctrinam, quæ cum
 Religione nihil habet commune. Quid
 igitur confutatione ulla indigere tu pu-
 tas hominem suis adeo mancipatum affe-
 ctibus, suæque ratione tam manifesto abu-
 tentem? Quid alieno exsufflari calamo o-
 portebit, qui suo capriosum ubique se pro-
 dit viriliteratorem, eximiumque sycophan-
 sam? Sine quaeso, Monachum suis e ca-
 stris defilientem conclamantem agere caussam,
 limpidosque divini, humanique Juris fon-
 tes sua pro libidine perturbare. Sine, no-
 vum, si Dñs placet, Civilis Disciplinæ Docto-
 rem pugnantia loqui, atque immania bac po-
 pu-

pulis obtrudere dogmata: bona Ecclesiarum
 esse in Imperio sunt, Imperii potestati minime
 subijci: ea si quando Reipublicæ damno adeo
 excreverint, ut coerceri sit opus, non ju-
 dicium, non ferendarum legum jus sum-
 mi esse Imperii: esse vero Sacerdotii Rei-
 publicæ malis mederi, atque ab eo, si cen-
 fuerit, remedium omne expectandum. Si-
 ne, inquam, scribere petulanter, eminens
 Summarum Potestatum Dominium nup-
 erum esse Arminiani Grotii figmentum; alia-
 que plurima effutire paradoxa, quæ fucum
 faciant rerum harum minus peritis. Quid
 enim? Num bonæ causæ aliquid pereris
 inde periculi? Num bene constitutis Civi-
 tatum systematis obfuturas quandoque pu-
 tas has Mamachii argutationes? Falleris.
 Sua quidem Regibus, atque Dynastis im-
 mota jura stabunt, quæ omnis ætas, Gens
 omnis, cunctique præbunt rerum divina-
 rum, humanarumque vere Sapientes. Quin
 & vera ipsa probabit universa Christi Ec-
 clesia, spiritalis, altiorisque authoritatis
 optime sibi conscia sua, satisque contenta.
 Mamachianum contra turbidum, seditio-
 sumque opus blatta manent, sempiternaque
 oblivionis non, quæ vix erit ad interitum
 da-

damnavit, obruitque caetera bujusmodi impudentium assentatorum sensamina. Quid quod vel sincerioribus ipsos inter Romanos Eruditis abortivum hunc Mamachii foetum stomachum jam fecisse, non semel nunciatum est? Manum igitur de tabula, Vir eruditissime, ne autumnali hoc ocio, quod tibi fecit, mihi Deus negavit, perperam videaris abusi. Vale, reque ad utiliora serva, ranaeque sine coaxare. Neapoli Idibus Octobribus MDCCLXXI.

J. ANDREAS SERRAUS
JOSEPHO CANTORIO

S. P. D.

EGo vero libenter, doctissime Cantori, paruissem tuis monitis amantissimis, nisi me certa ratio, ne non cum adversario tam parum aequo conquereretur, adduxisset. Neque enim me fugerat, vere dictum videri, non valde esse laborandum, quid de nobis obloquantur obrectatores: quorum maledicta nulla re magis, quam contemp-
tione retundi solent; responsione autem
ir-

irritari eorum animos, potius quam deterre-
 ri. Sed quoniam ea de me criminatori meo
 scriptis prodere collibuit, quæ dissimulare,
 aut silentio præterire, non tam sapientiæ,
 quam incogitantia & stupiditatis esset in-
 dicium; collatis subductisque rationibus,
 omnino mihi faciendum putavi, ut inju-
 stam Mamachii accusationem iusta ani-
 madversione cobiberem. Nam quum rebus
 in omnibus nihil habuissem antiquius,
 quam, pro eo ac Christianum quemque de-
 cet, nunquam de Ecclesia, nisi rectissime
 atque optime cogitare, ac scribere; non-
 ne hominis parum considerari esset, eos
 de me sermones disseminari, & tacitum
 me pati? Præsertim quum in ejusmodi re-
 bus magnopere oporteat probum unumquem-
 que, non modo culpa, sed etiam suspicio-
 ne vacare. Itaque Apologeticum scripsi,
 quo, omissis rebus aliis omnibus, immeri-
 tam a me carminationem repellere, mihi
 propositum est. Quid censes? Cave putes
 tam magni negotii esse, rem adeo deplo-
 ratam refellere. Adbibitaque insuper ab
 eo illiberali prorsus & contumelioso scri-
 bendi genere, nihil ad illius inhumanitatem ad-
 di posse videtur. Quem commentarium,
 quam-

quamprimum tuis consignatum ad Johannem Bossarium, virum spectatissimum, de-
que me optime meritum, mirrendum con-
stitui: quod meum factum, quam in partem
sit ille accensus, nescio. Quam vero vellem,
ut tu Regium ius scripto defendendum susce-
pisses! Nam quum juris publici scientiam
ex selectissimis monumentis tibi comparas-
ses, basque de Jurisdictione disceptationes,
quotidiano rerum gravissimarum usu, pro
munere pertractare soleas; non erat tibi dif-
ficile, rem universam cum causæ dignitate
conficere. Sed novi instituti tui rationem.
Eum te esse jam pridem sensi, qui res præ-
stantissimas meditari satis habeas, abhorreas
vero a disputationibus & concertatione. Sed
de re tota coram plura propediem, ut spero:
tuisque sicuti in rebus aliis mirificus amor
ornamento mihi semper fuit, ita nunc iudicium
de me tuum non iniquum futurum confi-
do. Vale. VIII. Kal. Novemb. MDCCLXXI.
Ex Antiniano.

VA 1
1508195